

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
Інститут економіки та менеджменту
Кафедра прикладної економіки

Гірак Ольга Зіновіївна

УДК 332.24

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

Дослідження соціальних аспектів підприємницької діяльності у
Івано-Франківській області

Бізнес-економіка

(назва освітньої програми)

051 - Економіка

(шифр і назва спеціальності)

/Гірак О.З./

(підпис ініціали та прізвище здобувача освітнього ступеня)

Науковий керівник

Мельничук І. В., доцент, канд. ек. наук

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Допущено до захисту

Завідувач кафедри

Бережницька У.Б.

(підпис) (дата) (ініціали та прізвище)

Рецензент

Буй Ю. В.

(підпис) (дата) (ініціали та прізвище)

Робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

Івано-Франківськ – 2024

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

(повне найменування вищого навчального закладу)

Інститут Економіки та менеджменту

Кафедра Прикладної економіки

Спеціальність 051 Економіка
(шифр і назва)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____

“ ___ ” _____ 2024_ року

ЗАВДАННЯ

на магістерську роботу студенту

Гірак Ользі Зіновіївній

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи Дослідження соціальних аспектів підприємницької діяльності у Івано-Франківській області

керівник роботи Мельничук Іванна Василівна, кандидат економічних наук

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затвердені наказом вищого навчального закладу від “28” листопада 2024 року № 793/7

2. Сроком подання студентом роботи “06” грудня 2024 року

3. Вихідні дані роботи: звітні та статистичні дані Івано-Франківського регіону

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, що їх належить розробити)

Вступ

1. Теоретико-методичні основи дослідження соціальних аспектів підприємницької діяльності

2. Аналіз соціальних аспектів підприємницької діяльності у Івано-Франківській області

3. Шляхи та напрями розвитку соціальних аспектів підприємницької діяльності у Івано-Франківській області

Висновки

Перелік посилань на джерела

Додатки

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень):

1. Компоненти підприємницького середовища в Україні

2. Функції підприємництва

3. Соціальне підприємництво та його функції

4. Динаміка основних показників соціально-економічного розвитку Івано-Франківської області

5. Динаміка основних показників соціального впливу підприємницької діяльності у Івано-Франківській області

6. Витрати на персонал підприємств з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства

7. Витрати на оплату праці підприємств з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства

8. Кількість соціальних підприємств у регіонах України

9. Кількість підтриманих суспільних проектів за 2015-2023 роки соціальним підприємством Urban Space 100

10. Рівень труднощів у заснуванні соціального підприємства

6. Дата видачі завдання “14” листопада 2023 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

Номер і назва етапів магістерської роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
Вступ	08.10.24	виконано
1. Теоретико-методичні основи дослідження соціальних аспектів підприємницької діяльності	14.10.24	виконано
2. Аналіз соціальних аспектів підприємницької діяльності у Івано-Франківській області	20.11.24	виконано
3. Шляхи та напрями розвитку соціальних аспектів підприємницької діяльності у Івано-Франківській області	30.11.24	виконано
Висновки	05.12.24	виконано

Студент _____
(підпис)

Гірак О. З.
(прізвище та ініціали)

Керівник роботи _____
(підпис)

Мельничук І. В.
(прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	8
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ	
ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ АСПЕКТІВ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ	
ДІЯЛЬНОСТІ.....	10
1.1 Сутність поняття «підприємницьке середовище» та його соціально-економічний зміст.....	10
1.2 Соціальні аспекти розвитку підприємництва в Україні.....	15
1.3 Соціальні аспекти підприємницької діяльності в контексті розвитку соціального підприємництва та його значення у соціально-економічному розвитку суспільства.....	20
Висновки до розділу 1.....	26
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ СОЦІАЛЬНИХ АСПЕКТІВ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ	
ДІЯЛЬНОСТІ У ІВАНО-ФРАНКІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ.....	29
2.1 Природні та економічні особливості Івано-Франківської області та аналіз основних соціально-економічних показників її діяльності.....	29
2.2 Аналіз показників соціального впливу підприємницької діяльності у Івано-Франківській області.....	34
2.3 Аналіз діяльності соціального підприємництва у Івано-Франківській області.....	41
Висновки до розділу 2.....	47
РОЗДІЛ 3 ШЛЯХИ ТА НАПРЯМИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНІ	
АСПЕКТІВ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ІВАН	
ФРАНКІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ.....	49
3.1 Стратегічні напрями розвитку підприємництва у Івано-Франківській області	58

					МР.ЕКП — 27.00.00.000 ПЗ					
Змн.	Лист	№ докум.	Підпис	Дата						
Розроб.	Гірак О. З.									
Перевір.	Мельничук І. В.				Літ.		Арк.	Акрощів		
Реценз.	Мельничук І. В.						5	80		
Н. Контр.	Федорович І. В.				ІФНТУНГ, ЕКМ-23-1					
Затверд.	Бережницька У. Б.									

3.2 Інституційна підтримка соціального підприємництва у Івано-Франківській області.....	58
3.3 Формування моделі оцінки підприємництва у Івано-Франківському регіоні.....	64
Висновки до розділу 3.....	70
ВИСНОВКИ.....	71
ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	76

					МР.ЕКП-27.00.000 ПЗ	Арк.
Змн.	Арк.	№ докум.	Підпис	Дата		7

РЕФЕРАТ

У магістерській роботі досліджені основні шляхи та напрями розвитку соціальних аспектів підприємництва у Івано-Франківській області.

Метою даної магістерської роботи є розробка шляхів та напрямів розвитку соціальних аспектів підприємницької діяльності у Івано-Франківській області.

Для досягнення даної мети було поставлено та виконано такі завдання:

- розглянути сутність поняття «підприємницьке середовище» та його соціально-економічний зміст;
- дослідити соціальні аспекти розвитку підприємництва в Україні;
- охарактеризувати соціальні аспекти підприємницької діяльності в контексті розвитку соціального підприємництва та його значення у соціально-економічному розвитку суспільства;
- проаналізувати природні та економічні особливості Івано-Франківської області та аналіз основних соціально-економічних показників її діяльності;
- здійснити аналіз показників соціального впливу підприємницької діяльності у Івано-Франківській області;
- провести аналіз діяльності соціального підприємництва у Івано-Франківській області;
- сформулювати стратегічні напрями розвитку підприємництва у Івано-Франківській області;
- оцінити ефективність інституційної підтримки соціального підприємництва у Івано-Франківській області;
- сформулювати модель оцінки підприємництва у Івано-Франківському регіоні.

Отримані результати досліджень можуть бути використані з метою підвищення шляхів та напрямів розвитку соціальних аспектів підприємницької діяльності у Івано-Франківській області.

Ключові слова: підприємництво, соціальні аспекти, суб'єкти господарювання, соціальне підприємництво, соціально-економічний розвиток, інституції.

ABSTRACT

The main ways and directions of the development of social aspects of entrepreneurship in the Ivano-Frankivsk region were investigated in the master's thesis.

The purpose of this master's thesis is to develop ways and directions of development of social aspects of entrepreneurial activity in Ivano-Frankivsk region.

To achieve this goal, the following tasks were set and completed:

- consider the essence of the concept of "business environment" and its socio-economic content;
- to investigate the social aspects of the development of entrepreneurship in Ukraine;
- characterize the social aspects of entrepreneurial activity in the context of the development of social entrepreneurship and its importance in the socio-economic development of society;
- to analyze the natural and economic features of the Ivano-Frankivsk region and the analysis of the main socio-economic indicators of its activity;
- to carry out an analysis of indicators of the social impact of entrepreneurial activity in the Ivano-Frankivsk region;
- conduct an analysis of social entrepreneurship in the Ivano-Frankivsk region;
- to form strategic directions for the development of entrepreneurship in the Ivano-Frankivsk region;
- evaluate the effectiveness of institutional support for social entrepreneurship in the Ivano-Frankivsk region;
- to form a model for assessing entrepreneurship in the Ivano-Frankivsk region.

The obtained research results can be used to improve the ways and directions of the development of social aspects of entrepreneurial activity in the Ivano-Frankivsk region.

Keywords: entrepreneurship, social aspects, economic entities, social entrepreneurship, socio-economic development, institutions.

ВСТУП

Дослідження соціальних аспектів підприємницької діяльності в Івано-Франківській області є актуальною темою, оскільки підприємництво відіграє важливу роль у розвитку економіки регіону та забезпеченні соціальної стабільності. Як основний драйвер створення нових робочих місць, розвитку малого та середнього бізнесу, підприємництво сприяє підвищенню добробуту населення та зниженню рівня безробіття. Однак соціальні аспекти цієї діяльності, такі як вплив на зайнятість, доходи населення, покращення умов праці та соціальне підприємництво, потребують глибшого дослідження, зокрема в контексті особливостей Івано-Франківської області. Даний регіон має свої специфічні умови, серед яких важливе значення мають географічне розташування, структура економіки, наявність природних ресурсів та розвиток інфраструктури. Метою цього дослідження є аналіз соціальних аспектів підприємницької діяльності в області, їх вплив на місцеву громаду та визначення можливих шляхів покращення соціально-економічної ситуації через розвиток бізнесу.

Соціальні аспекти підприємницької діяльності охоплюють комплекс факторів, які пов'язані з впливом бізнесу на суспільство. Вони включають забезпечення зайнятості, оскільки підприємництво створює робочі місця, що позитивно впливає на рівень зайнятості населення; рівень доходів населення через створення нових робочих місць підвищується рівень доходів, що впливає на загальний добробут громади; соціальна відповідальність бізнесу через участь бізнесу в соціальних програмах, благодійних проектах, екологічних ініціативах тощо; поліпшення умов праці, зокрема соціальна орієнтація бізнесу також виражається через впровадження сучасних стандартів праці та забезпечення гідних умов для працівників.

Вивчення соціальних аспектів підприємницької діяльності допомагає краще зрозуміти, як бізнес може стати рушієм соціальних змін, поліпшуючи добробут місцевого населення та підвищуючи якість життя.

Метою даної магістерської роботи є розробка шляхів та напрямів розвитку соціальних аспектів підприємницької діяльності у Івано-Франківській області.

Для досягнення даної мети було поставлено та виконано такі завдання:

- розглянути сутність поняття «підприємницьке середовище» та його соціально-економічний зміст;
- дослідити соціальні аспекти розвитку підприємництва в Україні;
- охарактеризувати соціальні аспекти підприємницької діяльності в контексті розвитку соціального підприємництва та його значення у соціально-економічному розвитку суспільства;
- проаналізувати природні та економічні особливості Івано-Франківської області та аналіз основних соціально-економічних показників її діяльності;
- здійснити аналіз показників соціального впливу підприємницької діяльності у Івано-Франківській області;
- провести аналіз діяльності соціального підприємництва у Івано-Франківській області;
- сформулювати стратегічні напрями розвитку підприємництва у Івано-Франківській області;
- оцінити ефективність інституційної підтримки соціального підприємництва у Івано-Франківській області;
- сформулювати модель оцінки підприємництва у Івано-Франківському регіоні.

Об'єктом дослідження є теоретико-методичні положення та прикладні аспекти дослідження соціальних аспектів підприємницької діяльності.

Предметом – розробка шляхів та напрямів розвитку соціальних аспектів підприємницької діяльності.

Базою для дослідження стали наукові праці з даної тематики, нормативно-правова база, статистичні дані з відкритих джерел суб'єктів господарювання впродовж останніх п'яти років.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ АСПЕКТІВ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1 Сутність поняття «підприємницьке середовище» та його соціально-економічний зміст

Незважаючи на різні підходи до визначення сутності поняття «підприємництво», в сучасних умовах можна виділити кумулятивний підхід. Згідно з ним, підприємництво розглядається як діяльність, що ґрунтується на накопиченому досвіді та реалізується через виконання специфічних функцій в умовах ризику і невизначеності. Ця діяльність поєднує індивідуальні риси підприємця з впливом зовнішніх факторів, а її результатом є створення нової доданої вартості.

Підприємництво значною мірою пов'язується з творчим потенціалом людини та його проявом у конкретних історичних і економічних умовах. Воно є однією з ключових форм соціальної активності, яка не тільки змінює умови життя, але й впливає на саму людину, трансформуючи її поведінку, погляди та місце в суспільстві.

Обґрунтовуючи природу і призначення підприємництва в суспільстві, зазначимо, що існують різні підходи до визначення цього поняття (табл. 1).

Таким чином, розвиток підприємництва визначається як наявністю підприємницьких якостей у конкретної особи, так і впливом зовнішніх чинників, що формують умови для створення та функціонування підприємницьких структур. Тому розглянемо докладніше компоненти підприємницького середовища та його значення для розвитку економіки.

У науковій літературі підприємницьке середовище зазвичай описують через його ключові складові, параметри, а також систему внутрішніх і зовнішніх факторів. На думку Т. Ткаченка, підприємницьке середовище — це соціально-економічні умови та фактори навколишнього середовища, що

впливають на діяльність підприємства та потребують відповідного реагування з його боку [2, с. 129].

Таблиця 1 — Підходи до визначення сутності поняття «підприємництво»

Підхід	Сутність
Атрибутивний	Підприємництво представлено сукупністю певних атрибутів: мотив дії, що є одночасно і мотивом збагачення; механізм дії, який спирається на інвестування в певній сфері економічної діяльності; ризик, пов'язаний із невпевненістю у прийнятих рішеннях і з покриттям наявних витрат в особистих цілях.
Процесуальний	Р. Хизрич і М. Пітерс: «Підприємництво — це процес створення чогось нового, що володіє цінністю; процес, який поглинає час і сили, який передбачає прийняття на себе фінансової; моральної та соціальної відповідальності; процес, що приносить грошовий дохід та особисте задоволення...».
Діяльнісний	Підприємництво – це різновид економічної діяльності та поведінки, форма економічної активності. Типовими для цього підходу є розуміння підприємництва як: - особливої ініціативної економічної активності дієздатних громадян, спрямованої на задоволення потреб суспільства, населення і отримання особистого зиску; - інтелектуальної діяльності ініціативної, цілеспрямованої енергійної людини, яка володіє повністю або частково якими-небудь цінностями (матеріальними, грошовими) для організації і впровадження власної справи; - соціально-організуючої і перетворюючої діяльності, що є різновидом творчої і є однією з ключових форм соціальної діяльності взагалі.
Функціональний	Шумпетера Й. виокремив принципову необхідність особливої підприємницької функції, яка полягає у реалізації організаційно-господарської інновації або, «нових комбінацій факторів виробництва». Ця функція здійснюється періодично різними суб'єктами. У кожній господарській сфері вона то з'являється, то затихає, змінюючись більш рутинними діями. При цьому підприємець не обов'язково сам винаходить «нові комбінації», а здійснює їх практично, імітуючи при цьому чужий господарський досвід.
Інституціональний	В умовах трансформацій, особливо вагомий вплив на процеси формування підприємницької активності мають фактори середовища, пов'язані із зовнішньо детермінуючими умовами функціонування підприємництва, які формують суспільні передумови розвитку підприємництва. Визначаючи шляхи і форми його розвитку, вони закладають фундамент для існування підприємництва як ринкового інституту на рівні соціально-економічних, політичних, організаційно-правових, культурно-освітніх та технічних передумов.

У роботі [3, с. 46] підприємницьке середовище визначено як комплекс зовнішніх умов і чинників, що впливають на можливості та результати діяльності ринкових суб'єктів, а також дозволяють підприємцям реалізовувати

свої цілі. Дещо ширше поняття подано в дослідженні [4, с. 24–25]: «підприємницьке середовище — це суспільно-економічна ситуація, яка включає ступінь економічної свободи, наявність або можливість появи підприємницького корпусу, домінування ринкових економічних зв'язків, а також можливості формування підприємницького капіталу та використання необхідних ресурсів».

Інші дослідники [6, с. 46] розглядають підприємницьке середовище як сукупність умов, що визначають можливості для формування та реалізації підприємницької діяльності. До основних елементів середовища вони відносять такі фактори, як економічна свобода, особиста зацікавленість, ринковий простір, умови постачання ресурсів, енергії, кадрів, споживачів, а також науково-технічний прогрес, політичне і правове середовище, демографічні фактори та роль держави.

Серед ключових факторів створення підприємницького середовища виділяють доступність основних ресурсів для організації бізнесу (фінансові засоби, приміщення, обладнання, сировина тощо), баланс між фіскальною та економічною функцією податків, який сприяє розширенню виробничого процесу, а також загальноекономічну стабільність у країні. До додаткових факторів належать державна підтримка підприємництва, інфраструктура, що сприяє розвитку підприємницьких структур, а також простота процедур реєстрації бізнесу.

Узагальнюючи різні наукові підходи, підприємницьке середовище можна визначити як комплекс умов, що формуються у суспільстві та впливають на розвиток і функціонування суб'єктів підприємництва. Для більш комплексного розуміння його впливу на розвиток підприємництва доцільно виокремити основні компоненти підприємницького середовища, які через дію різних факторів мають значення для підприємництва в Україні (рис. 1).

Дослідники виділяють низку факторів, які негативно впливають на розвиток і функціонування підприємництва в Україні. Серед них: недосконалість та суперечливість нормативно-правової бази; зростання

адміністративних бар'єрів (як-от реєстрація, ліцензування, сертифікація, контрольні та дозвільні системи, регулювання орендних відносин тощо); невизначеність «правил гри» для малого бізнесу, що породжує у підприємців сумніви щодо стабільності умов для ведення справи; надання преференцій або пільг окремим підприємцям з боку державних органів; відсутність ефективних механізмів фінансово-кредитної підтримки; надмірне втручання державних органів у діяльність бізнесу та корупція; високий податковий тиск і обтяжлива система звітності [5].

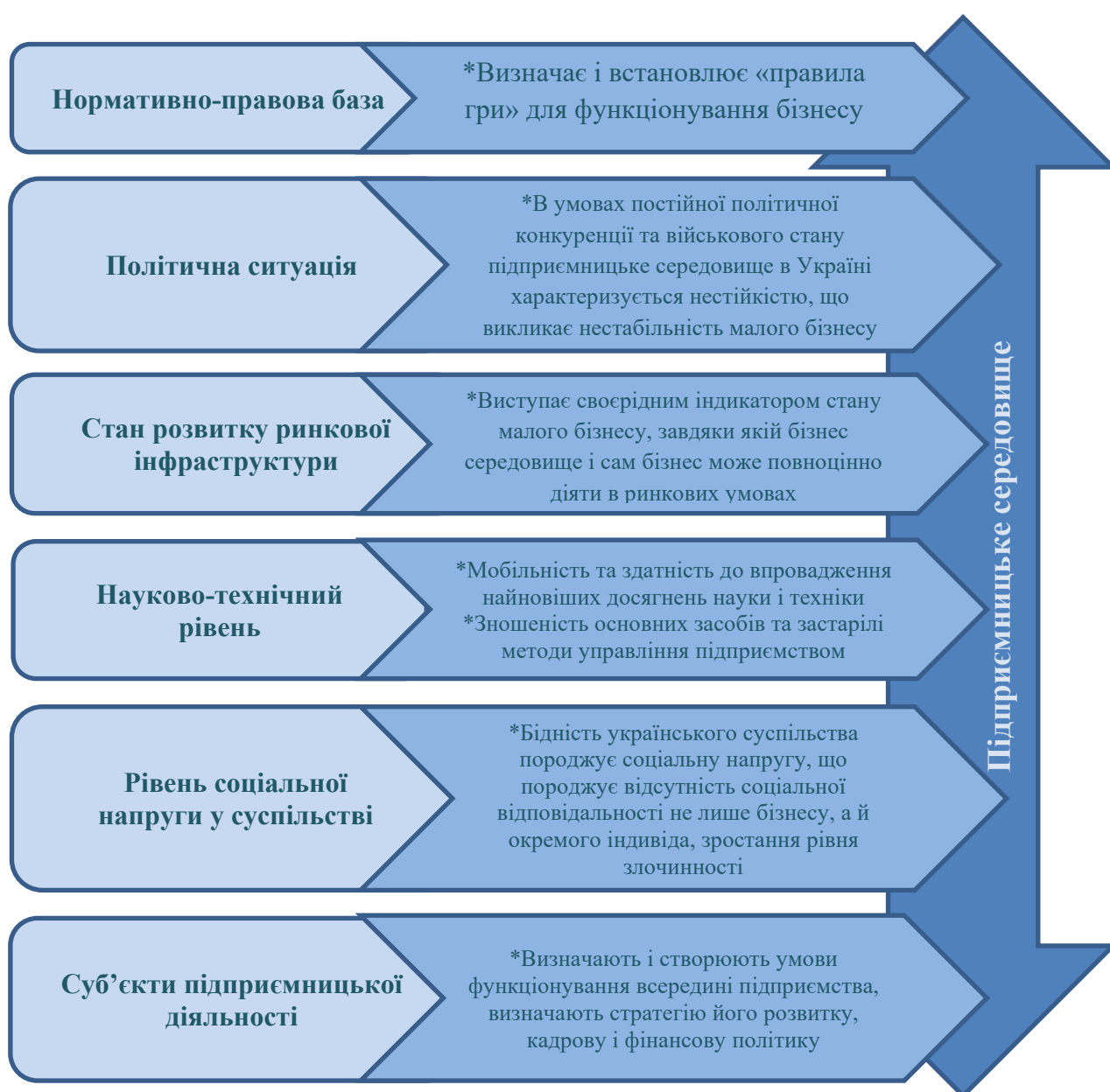

Рисунок 1.1. — Компоненти підприємницького середовища в Україні

Усі ці фактори є складовими підприємницького середовища, яке можна оцінити як недостатньо розвинене та таке, що вимагає подальшого вдосконалення.

Аналізуючи підприємницьке середовище Прикарпатського регіону, слід зазначити, що особливості соціально-економічного розвитку цієї території визначаються рядом унікальних характеристик, таких як сучасні тенденції розвитку, історичні, природні, соціально-економічні та політичні фактори, господарська спеціалізація, перспективність розвитку та конкурентні переваги. Важливим аспектом є місце регіону в системі територіального поділу праці та інтеграційних процесах. Стратегічною метою розвитку Прикарпаття є підвищення добробуту населення на основі ефективного використання ресурсів, формування високоефективної, соціально орієнтованої ринкової економіки, створення сприятливих умов для підприємництва, охорона довкілля та забезпечення екологічної безпеки.

Серед чинників, що стимулюють розвиток підприємництва в Івано-Франківській області, можна відзначити вигідне географічне положення, яке сприяє міжрегіональним економічним зв'язкам та транскордонній співпраці; значні мінерально-сировинні ресурси; розвинену виробничу та науково-технічну інфраструктуру; наявність інвестиційних галузей і спроможність виробничих підприємств випускати продукцію кінцевого споживання; високу конкурентоспроможність продукції нафтохімічної, деревообробної та легкої промисловості.

Малий і середній бізнес є основою підприємництва в Івано-Франківській області. Згідно з даними Головного управління статистики, у 2023 році 99,9% усіх підприємств області належали до категорії малих і середніх, а їх внесок у загальний обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) склав 80,1%, з яких на малі підприємства припадало 27%, а на середні — 53,1%. У цій категорії зайняті 90,6% найманих працівників. Однак, серед проблем малого і середнього підприємництва залишається нерівномірність концентрації суб'єктів за регіонами.

1.2 Соціальні аспекти розвитку підприємництва в Україні

Кризові процеси в національній економіці негативно позначаються на рівні життя працюючого населення, включаючи тих, хто зайнятий у підприємницькій діяльності. Зниження доходів громадян призводить до скорочення їх платоспроможного попиту, що, у свою чергу, впливає на зменшення обсягів виробництва. В умовах економічної кризи роботодавці часто не можуть підвищувати, а іноді й взагалі виплачувати заробітну плату. У підприємницькому секторі спостерігається значне скорочення кількості найманих працівників, що призводить до посилення диспропорцій між розвитком наукоємних галузей та спрощенням економічної структури, що спричиняє деградацію окремих секторів економіки [1, ст. 58].

У сучасних умовах підприємництво може стати інструментом для вирішення деяких проблем економічної стабілізації та соціального розвитку (рис. 1.2). Як важлива складова ринкової економіки, підприємництво виконує низку ключових функцій, зокрема створює нові робочі місця в легальному секторі економіки, що позитивно впливає на продуктивну зайнятість населення та сприяє зниженню рівня безробіття.

За останні п'ять років чисельність зайнятого населення в Україні зменшилася до 16,3 млн осіб, що на 4 млн. менше порівняно з попередніми роками. При цьому кількість зайнятих у підприємницькому секторі скоротилася майже на 2 млн осіб, хоча цей сектор зазвичай складає значну частину зайнятого населення країни.

Основним джерелом доходів громадян в Україні є заробітна плата, яка забезпечує винагороду за виконану роботу і мотивує досягнення необхідного рівня продуктивності. Частка заробітної плати у структурі доходів населення України становить від 39% до 40,8%. Відтак, ефективна організація системи регулювання оплати праці є ключовим інструментом для підтримання добробуту населення [2, ст. 47].

У світі застосовуються три основні моделі регуляторної політики у сфері доходів і заробітної плати, які також використовуються в Україні: контроль

інфляції через податкові та фіскальні заходи; державне регулювання доходів; політика тристоронньої співпраці. Прожитковий мінімум слугує показником мінімальних матеріальних благ і послуг, необхідних для збереження здоров'я та життєдіяльності людини, і використовується для визначення мінімального рівня оплати праці [3, ст. 115].

Рисунок 1.2 — Функції підприємництва

З одного боку, в Україні спостерігається поступове зростання середньомісячної заробітної плати, яка все більше відривається від рівня прожиткового мінімуму. Це можна розглядати як позитивну тенденцію, оскільки на перший погляд це означає, що працюючі громадяни мають можливість забезпечити себе базовими продуктами та послугами, а також витратити частину доходів на заощадження або на придбання додаткових товарів та послуг, які не є життєво необхідними. З іншого боку, середня заробітна плата в підприємницькому секторі залишається стабільно нижчою за загальноукраїнський рівень. Окрім того, прожитковий мінімум — це не єдиний соціальний стандарт, який варто враховувати при оцінці рівня добробуту громадян [4, ст. 85].

Важливим індикатором є співвідношення між мінімальною та середньомісячною заробітною платою, яке в розвинутих країнах часто називають індексом Кейтса (Kaitz index). Чим вище цей індекс, тим більший вплив мінімальної заробітної плати на розподіл доходів у країні. У 2013 році це

співвідношення в Україні складало 37,9%, а протягом п'яти років знизилося до 32,8% у 2016 році. При цьому, відповідно до загальноприйнятих стандартів, мінімальна заробітна плата повинна складати не менше 45-50% від середньої заробітної плати [5, ст. 11].

В Україні спостерігається чітка міжгалузева диференціація у рівнях оплати праці. У той час, як у таких сферах, як авіаційний транспорт, фінанси, страхова діяльність, інформація та телекомунікації, рівень заробітної плати значно перевищує середньо національний показник, оплата праці у сільському, лісовому та рибному господарствах, будівництві, сфері громадського харчування, освіті, охороні здоров'я жодного разу за досліджуваний період не досягла середнього рівня по країні [6, ст. 5].

Незважаючи на зростання заробітної плати в 1,5-2 рази майже у всіх галузях протягом останніх п'яти років, це не обов'язково свідчить про реальне підвищення рівня добробуту населення, оскільки офіційна статистика відображає лише зростання номінальної оплати праці.

Номінальна і реальна заробітна плата не завжди змінюються синхронно. Номінальна зарплата може зростати, тоді як реальна — знижуватись, якщо ціни на товари та послуги зростають швидше, ніж номінальна заробітна плата. Ця ситуація характерна і для України. Зниження темпів зростання реальної зарплати є негативною тенденцією, яка спричиняє стагнацію та погіршення рівня життя. Роботодавці зацікавлені в ефективному використанні персоналу, оскільки витрати на його утримання є значними, а прагнення максимізувати продуктивність — очевидне [7, ст. 6].

Ефективність використання трудових ресурсів полягає у досягненні максимальних результатів за допомогою наявної кількості працівників певних професій і кваліфікацій. Оцінка результатів працівників порівняно з витратами на їх утримання та аналіз динаміки цих показників дозволяє визначити ефективність витрат на персонал. Зокрема, важливо розрахувати вартість виготовленої продукції на одиницю загальних витрат на працівників.

Аналіз ефективності витрат на персонал у підприємницькому секторі за останні 5 років свідчить про постійне зростання віддачі. Так, при збільшенні витрат на одного працівника в підприємницькій сфері на 12,6 тис. грн (на 44,2%), обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) на одного працівника зріс на 163,5 тис. грн (на 38,1%). Як результат, віддача на кожну гривню, витрачену на персонал, зростає з 11,4 до 14,4 грн (на 27%) [8, ст. 25].

Оцінити вплив підвищення заробітної плати на рівень зайнятості та добробут населення є складним завданням, оскільки важко передбачити поведінку тіньової економіки, яка в Україні є значною. Щоб знизити витрати на оплату праці, підприємці часто вдаються до таких заходів: переводять працівників на часткову зайнятість, яка може бути як фактичною, так і "умовною", тобто формально зменшують робоче навантаження, але фактично залишають повну зайнятість. Така стратегія не повинна призводити до зниження доходів працівників і бюджетних надходжень. Однак тривалий масовий перехід до цієї практики є малоімовірним через ризик контролю з боку державних органів.

Інший підхід — збільшення кількості працівників в неоплачуваних адміністративних відпустках. Якщо мінімальна заробітна плата зростає різко, а попит залишається слабким, але очікується його зростання в майбутньому, бізнес може мати можливість підвищити зарплати, але водночас можуть виникнути втрати як для працівників, так і для бюджету [9, ст. 40].

Ще одним варіантом є переведення працівників у неформальну зайнятість, що призведе до зростання безробіття та збільшення витрат на допомогу по безробіттю. Щоб зменшити тінізацію зарплат, необхідно стимулювати роботодавців до офіційного працевлаштування та чесної виплати заробітних плат, створивши умови, за яких нелегальний сектор економіки стане менш вигідним. Мінімальна заробітна плата повинна використовуватись як інструмент соціального захисту для найменш оплачуваних працівників, а не як спосіб боротьби з тіньовою економікою. Її застосування має варіюватися в різних галузях економіки та бути закріплене в колективних і індивідуальних

договорах. Це дозволить державі оперативно реагувати на зміни і регулювати оплату праці в конкретних галузях без втручання в інші.

Війна суттєво змінює соціальні аспекти підприємницької діяльності, впливаючи як на економічне середовище, так і на соціальні стандарти та добробут населення. Конфлікти призводять до руйнування інфраструктури, скорочення ринків збуту та збільшення ризиків для бізнесу, що змушує підприємців адаптуватися до нових умов. Водночас соціальна відповідальність бізнесу набуває нового значення: компанії змушені враховувати потреби співробітників, переміщених осіб, а також брати участь у відбудові громад та підтримці вразливих верств населення [9, ст. 41].

Війна змінює пріоритети підприємницької діяльності. Замість звичних завдань, бізнес зосереджується на допомозі суспільству, сприяє відновленню та стабілізації економіки. Підприємці стають ключовими гравцями у підтримці соціальної згуртованості та економічної стійкості, навіть в умовах нестабільності та руйнівних наслідків війни.

Соціальні аспекти підприємницької діяльності відіграють ключову роль у забезпеченні сталого розвитку економіки та суспільства загалом. Підприємництво не лише створює робочі місця та генерує прибуток, але й суттєво впливає на соціальний добробут, рівень життя населення, забезпечення соціальної справедливості та екологічну стійкість. Підприємці можуть формувати соціальні цінності через відповідальне ведення бізнесу, соціальну підтримку працівників, а також активну участь у вирішенні суспільних проблем, таких як безробіття, інклюзивність, доступ до освіти та охорони здоров'я. У сучасних умовах соціальна відповідальність бізнесу та його внесок у розвиток суспільства стають важливими показниками ефективності підприємницької діяльності.

Соціальний вплив підприємницької діяльності відіграє важливу роль у формуванні стійкого і відповідального бізнес-середовища. Підприємництво не обмежується лише економічною ефективністю та прибутковістю, а також має значний вплив на добробут суспільства. Відповідальне ведення бізнесу,

забезпечення соціальних гарантій працівникам, підтримка місцевих громад, екологічна відповідальність — це лише кілька складових соціальної функції бізнесу.

Забезпечення справедливих умов праці, інвестування у розвиток людського капіталу та вирішення соціальних проблем робить бізнес не лише економічним двигуном, але й важливим елементом розвитку суспільства. Соціально відповідальний бізнес сприяє підвищенню рівня життя населення, зміцненню довіри до підприємницької діяльності та стабільності економіки загалом.

1.3 Соціальні аспекти підприємницької діяльності в контексті розвитку соціального підприємництва та його значення у соціально-економічному розвитку суспільства

Сьогодні світ стикається з численними гострими соціальними викликами в економічній, соціальній та екологічній сферах, які вимагають негайного пошуку ефективних рішень. Серед цих проблем – природні катастрофи, глобальне потепління, економічна нерівність, бідність, проблеми зі здоров'ям населення, зростаючі соціальні потреби та нестабільний розвиток підприємств.

Ідея соціального підприємництва привернула увагу науковців і підприємців в умовах загострення соціальних, екологічних і економічних проблем, стаючи новою парадигмою підприємницького мислення. Багато державних і приватних філантропічних ініціатив не задовольняють суспільних очікувань, особливо під час скорочення державних витрат на соціально-економічні програми. У цьому контексті соціальне підприємництво, поєднуючи підприємницьку винахідливість з використанням власних ресурсів, стає механізмом для виявлення та ефективного вирішення цих проблем [10, с. 6].

Соціальне підприємництво – це новий, але швидко зростаючий напрямок економічної діяльності, який поєднує соціальні та бізнес-цілі для досягнення значущих змін у суспільстві. Воно представляє собою підхід до

підприємницької діяльності, де метою є не лише отримання прибутку, але й вирішення соціальних проблем, зокрема боротьба з бідністю, захист навколишнього середовища, покращення доступу до якісної освіти, охорони здоров'я, збереження культурної спадщини тощо. Ця лекція розгляне сутність соціального підприємництва, його основні принципи, а також його значення у соціально-економічному розвитку суспільства.

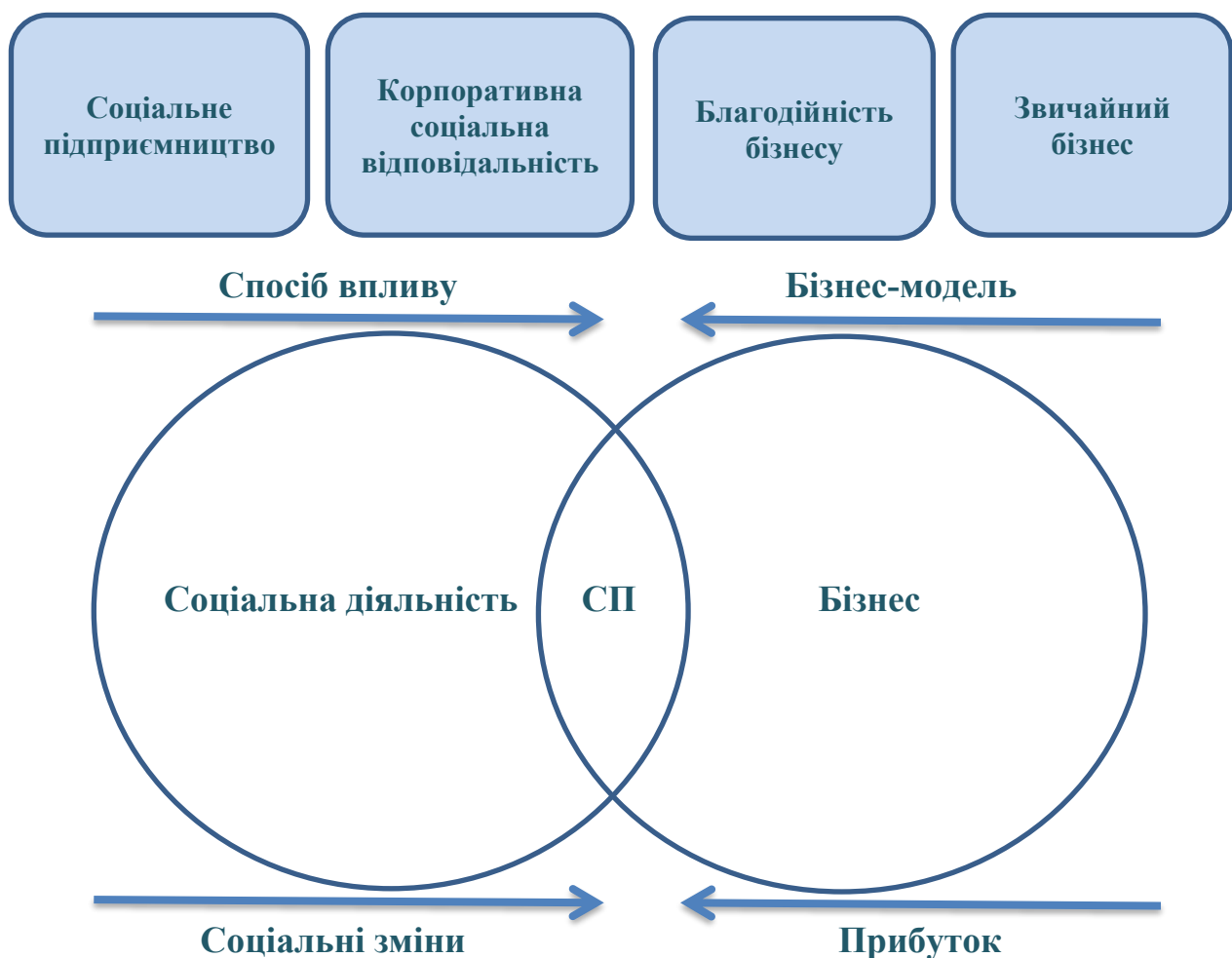

Рисунок 1.3 — Соціальне підприємництво та його функції

Соціальне підприємництво почало активно розвиватися і привертати увагу науковців наприкінці 1980-х років в Італії, коли отримало поширення через кооперативний рух. На законодавчому рівні було врегульовано діяльність соціальних кооперативів, які поділили на дві основні групи. Перша група включала кооперативи, що займалися наданням соціальних послуг у сфері

охорони здоров'я, освіти, догляду за літніми людьми та людьми з інвалідністю. Друга група спеціалізувалася на сприянні працевлаштуванню вразливих категорій населення. Їхня діяльність зосереджувалась на вирішенні гострих соціальних проблем, що стало значущою соціально-економічною інновацією в Італії [11, с. 14].

Термін "соціальне підприємництво" вперше згадується у наукових публікаціях 1972 року завдяки Біллу Дрейтону, засновнику організації «Ашока». «Ашока» є найбільшою міжнародною організацією, яка об'єднує лідерів соціального підприємництва з усього світу, зосереджених на системному вирішенні соціальних проблем. Дрейтон розглядає соціальне підприємництво як інноваційний підхід, завдяки якому індивіди можуть вирішувати складні соціальні проблеми у своїх спільнотах. Він підкреслює, що соціальне підприємництво є важливим інструментом економічного та соціального розвитку не тільки для країн, що розвиваються, але й для розвинених держав [12, с. 78].

Соціальне підприємництво виступає потужним механізмом адаптації суспільства до кризових явищ в економіці. Нобелівський лауреат Дуглас Норт вказує, що "адаптивна ефективність" суспільства зростає завдяки децентралізованому прийняттю рішень, яке спрямовує зусилля на пошук альтернативних шляхів вирішення проблем. Соціальні підприємці – це ті, хто самостійно розробляє і реалізує такі альтернативні підходи до вирішення соціальних проблем.

За словами Нортона, адаптивність суспільства полягає у його готовності навчатися, впроваджувати інноваційні рішення, брати на себе ризики і застосовувати творчі підходи, водночас вирішуючи проблеми та усуваючи вузькі місця в соціальних процесах. Концепція соціального підприємництва спочатку розвивалася у контексті венчурного бізнесу та діяльності неприбуткових організацій, але поступово набула популярності як спосіб вирішення соціальних проблем, створюючи соціальну цінність.

У наукових колах досі тривають дискусії щодо єдиної теоретичної інтерпретації терміну "соціальне підприємництво". Є чимало спірних аспектів у трактуванні цього поняття. Термін "соціальне підприємництво" залишається неоднозначно визначеним, а його складові недостатньо чітко окреслені у науковій літературі. Багато дослідників використовують терміни та концепції, характерні для традиційної підприємницької теорії. Одним із найбільш дискусійних питань є те, чи розглядати соціальне підприємництво як окремий напрям соціально-економічних досліджень [13, с. 98].

Соціальне підприємництво виникло на перетині ідей Сея, Шумпетера та Друкера щодо традиційного підприємництва, орієнтованого на отримання прибутку, та благодійної діяльності, спрямованої на вирішення соціальних проблем і досягнення позитивних соціальних змін. Найбільш поширеним у міжнародній науковій літературі стало визначення соціального підприємництва, запропоноване американським професором Грегором Дісом, який виокремив п'ять ключових аспектів цього явища, зокрема місію створення та підтримки соціальної цінності.

Одним із найпоширеніших визначень соціального підприємництва в міжнародній науковій літературі є підхід, запропонований американським професором Грегором Дісом. Він виокремив п'ять ключових чинників, які характеризують соціальне підприємництво [14, с. 96]:

- орієнтація на місію, що передбачає створення та підтримку соціальної цінності (суспільного блага);
- виявлення і використання нових можливостей для досягнення цієї місії;
- постійний процес інновацій, адаптації та навчання;
- рішучість у діях, незалежно від обмеженості наявних ресурсів;
- висока відповідальність підприємця за результати своєї діяльності перед клієнтами та суспільством.

За словами Г. Діса, основна мета соціального підприємництва полягає у виявленні та задоволенні соціальних потреб шляхом пошуку інноваційних рішень. Соціальна місія є центральною для цього виду підприємницької

діяльності. Робота соціального підприємця зосереджується на трансформації застарілих соціальних систем і впровадженні змін, які ефективно вирішують існуючі проблеми [14, с. 96].

На відміну від комерційного підприємництва, де прибуток є показником створеної цінності, соціальні підприємці оцінюють успіх через зміну та покращення умов у суспільстві. Якщо підприємець не здатен забезпечити продуктом чи послугою достатню цінність, це може свідчити про недостатню суспільну значимість його діяльності. З іншого боку, підприємці, які успішно створюють суспільно важливі цінності, отримують ресурси для розвитку і посилюють свої позиції на ринку.

У різноманітних формах соціального підприємництва соціальна та економічна цінність взаємопов'язані і часто невіддільні одна від одної. Підтвердженням цього є концепція "змішаної цінності", запропонована Дж. Емерсоном, яка набула популярності завдяки зростанню участі бізнесу у реалізації принципів соціальної відповідальності. Ця концепція об'єднує три ключові компоненти: економічну, соціальну та екологічну цінності. Традиційно вважалося, що некомерційні організації створюють соціальні та екологічні цінності, тоді як комерційні організації зосереджені на економічних. Проте насправді обидва типи організацій впливають на всі три складові цінності [15, с. 25].

Прикладом соціального підприємництва, спрямованого на створення соціальної цінності, є діяльність компанії D.light Design, Inc., заснованої в 2007 році. Її місія полягає в наданні бідному населенню Індії доступних освітлювальних приладів на сонячній енергії, що замінюють традиційні газові лампи. Це дозволяє зменшити витрати населення, запобігти пожежам, викликаним необережним поводженням з газом, і зменшити викиди двоокису вуглецю. За результатами діяльності компанії, понад 2,2 мільйона дітей отримали доступ до освітлення, що призвело до зниження викидів CO₂ на 276 000 тонн і заощадження понад 100 мільйонів доларів витрат на енергію [16, с. 95].

Європейські вчені Дж. Майр та І. Марті узагальнили концепцію соціального підприємництва як процес створення цінності через інноваційне поєднання ресурсів для вирішення соціальних проблем. Такий підхід дозволяє стимулювати соціальні зміни та виявляти соціальні потреби. Ми підтримуємо це визначення, яке показує, що соціальне підприємництво — це бізнесова діяльність, яка має багато спільного з традиційним підприємництвом, але відрізняється своєю місією та метою.

Згідно з підходом Дж. Майра та І. Марті, дослідники соціального підприємництва розділяються на три основні групи. Перша група акцентує увагу на тому, що соціальне підприємництво спрямоване на створення соціальної цінності неприбутковими організаціями. Друга група розглядає соціальне підприємництво як відповідальність комерційних підприємств. Третя ж група трактує його як інструмент для вирішення соціальних проблем і стимулювання соціальної трансформації [17, с. 35].

А. Передо і М. Маклін підкреслюють, що соціальне підприємництво виникає тоді, коли індивід або організація прагнуть створити соціальну цінність, використовуючи інноваційні або традиційні підходи. Вони наголошують на тому, що соціальне підприємництво фокусується на створенні соціальної, а не економічної цінності. Це підтверджується в ситуаціях, коли особа або група осіб: 1) орієнтовані на створення соціальної цінності; 2) здатні виявляти та використовувати можливості для цього; 3) застосовують інновації для створення та поширення соціальних цінностей; 4) готові йти на високі ризики для досягнення соціальної мети; 5) проявляють винахідливість навіть в умовах обмежених ресурсів [17, с. 9].

С. Алворд, Л. Браун та К. Леттс використовують термін «соціальні перетворення» замість «соціальні зміни» і зазначають, що соціальне підприємництво є каталізатором таких перетворень. Воно виступає рушійною силою мобілізації суспільних суб'єктів для досягнення спільних цілей. Соціальні трансформації, пов'язані із соціальним підприємництвом, включають три типи змін: культурні, економічні та політичні [19, с. 54].

Увага до соціального підприємництва постійно зростає, і коло досліджень у цій сфері продовжує розширюватися. Проте, попри збільшення ролі соціального підприємництва, його вивчення в Україні залишається дещо обмеженим в науковій літературі.

Український дослідник З. Галушка вважає, що соціальне підприємництво базується на усвідомленні індивідумом свого обов'язку перед суспільством, яке полягає в тому, що суспільні потреби стають особисто важливими і пріоритетними над груповими інтересами. Галушка підкреслює, що відмінність між традиційним і соціальним підприємництвом полягає у тому, що соціальне підприємництво активно сприяє позитивним змінам у суспільстві через інші засоби, ніж традиційна благодійність.

Аналіз української літератури свідчить про те, що часто дослідники плутають або об'єднують поняття соціального підприємництва з соціально відповідальним бізнесом, філантропією та пожертвами. Важливо розуміти, що соціальне підприємництво, філантропія та пожертви відрізняються за своєю суттю. Філантропія і соціальне підприємництво мають різні підходи до досягнення своїх цілей: філантропи надають благодійну допомогу знедоленим без врахування економічної вигоди, тоді як пожертви є безприбутковою допомогою цільовій аудиторії. Соціально відповідальний бізнес прагне досягти соціальних змін через корпоративну соціальну відповідальність, зокрема шляхом забезпечення справедливих умов праці, використання екологічних матеріалів і технологій тощо.

Висновки до розділу 1

Теоретичні розвідки проведені у даному розділі свідчать, що підприємницьке середовище є сукупністю внутрішніх і зовнішніх факторів, які безпосередньо впливають на розвиток та функціонування підприємств. Воно охоплює як матеріальні, так і нематеріальні складові, включаючи нормативно-правові умови, рівень економічної свободи, наявність ресурсів, ринкові умови, державну підтримку та інфраструктуру. Від якості підприємницького

середовища залежить не лише можливість реалізації бізнес-ініціатив, але й економічний розвиток суспільства в цілому. Соціально-економічний зміст підприємницького середовища визначається його здатністю забезпечувати стабільність економічних умов, сприяти розвитку підприємництва та підтримувати ефективні механізми взаємодії між державою та підприємцями. Саме цілісне, підтримуюче підприємницьке середовище стимулює зростання підприємницької активності, створення робочих місць, інноваційний розвиток та загальне підвищення якості життя населення.

Щодо соціальних аспектів підприємницької діяльності в контексті розвитку соціального підприємництва то варто зазначити, що соціальне підприємництво відіграє ключову роль у соціально-економічному розвитку суспільства. Воно поєднує економічну ефективність із соціальною відповідальністю, спрямовуючи діяльність підприємців на вирішення актуальних соціальних проблем, таких як нерівність, бідність, доступ до освіти та екологічні виклики.

Соціальне підприємництво забезпечує стале економічне зростання, сприяючи позитивним змінам у суспільстві та підвищенню добробуту населення. Воно стимулює розвиток інклюзивної економіки, в якій враховуються інтереси різних верств суспільства. За рахунок орієнтації на соціальні результати поряд із фінансовими, соціальні підприємства створюють цінність, яка виходить за межі прибутку, формуючи соціальний капітал, підтримуючи екологічну відповідальність та сприяючи загальному покращенню якості життя. В сучасних умовах соціальне підприємництво спрямоване на прискорення позитивних змін у суспільстві, забезпечуючи задоволення базових людських потреб у найбільш ефективний спосіб. Воно здатне стати ключовим чинником сталого розвитку не лише окремих регіонів, а й країни загалом. Соціальне підприємництво як соціально-економічний підхід зосереджується на ключових соціальних проблемах, творчо поєднуючи бізнес-стратегії для одночасного створення соціальної та економічної цінності. Відмінно від інших форм відповідальної діяльності, соціальне підприємництво

сприяє гармонійному поєднанню економічного зростання організацій із підвищенням якості життя людей.

Таким чином, для проведення в другому розділі магістерської роботи аналізу соціальних аспектів підприємництва будемо проводити на основі теоретичних розвідок які були досліджені у даному розділі.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СОЦІАЛЬНИХ АСПЕКТІВ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ІВАНО-ФРАНКІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

2.1 Природні та економічні особливості Івано-Франківської області та аналіз основних соціально-економічних показників її діяльності

Івано-Франківська область, розташована на південному заході України, має різноманітний рельєф, що поділяється на три основні зони: рівнинну, передгірську та гірську. Рівнинна частина знаходиться на північному сході області й межує з річкою Дністер. Гірська зона охоплює Східні Карпати, де розташована найвища вершина України — гора Говерла (2061 м). Клімат регіону помірний, з м'якою зимою (середня температура січня – близько -5°C) і теплим літом (середня температура липня – близько $+18^{\circ}\text{C}$). На схилах Карпат сніг тримається понад п'ять місяців на рік. Лісами вкрито близько 41% території області, а її річкова мережа складається з 8160 водотоків загальною довжиною 1554 км, 35% яких є гірськими, що робить їх привабливими для водних видів спорту.

Економіка Івано-Франківської області має індустріально-аграрну спрямованість, зосереджуючи понад 300 промислових підприємств, на яких працюють близько 99,6 тис. осіб. Область охоплює майже всі сфери виробництва, за винятком вугільної промисловості. Вагомий вплив на економічний розвиток мають обробна та добувна галузі, зокрема хімічна, нафтохімічна, паливно-енергетична, деревообробна, легка та машинобудівна промисловості, які сприяють зростанню виробництва товарів для внутрішнього ринку. За сприятливих зовнішніх умов зростають обсяги внутрішнього виробництва.

Транспортна інфраструктура в області добре розвинена й охоплює мережу залізничних і автомобільних шляхів. Попри виклики, спричинені агресією Росії, у 2023 році область продемонструвала позитивні економічні результати, зокрема у сфері сплати податків.

До кінця року очікується надходження до бюджету понад 32,2 млрд грн, з яких 10,6 млрд грн передбачено для державного бюджету, 10,9 млрд грн — для місцевих бюджетів, а 10,7 млрд грн — як єдиний внесок до Пенсійного фонду України. Це на 441 млн грн більше порівняно з минулим роком, без урахування рентних платежів за надра.

Додатковим підтвердженням позитивних економічних змін є збільшення кількості суб'єктів господарювання до 91 тисячі, що на 8,2 тисячі більше з початку конфлікту. До цієї кількості входять 90 релокованих підприємств, які сплатили 56 млн грн податків. Водночас, за цей період припинили діяльність 4,6 тисячі підприємств.

Для аналізу соціально-економічного розвитку області були обрані показники середньомісячної заробітної плати штатного працівника, обсяг реалізованої промислової продукції, експорт та імпорт товарів, а також оборот роздрібною торгівлі.

Таблиця 2.1 – Показники соціально-економічного розвитку Івано-Франківської області [11].

Показники	Роки				
	2019	2020	2021	2022	2023
1	2	3	4	5	6
Середньомісячна заробітна плата одного штатного працівника, грн	7480	8745	9788	11807	11827
Обсяг реалізованої промислової продукції, млн. грн	65011,4	61408,7	54364,7	85878,9	10080,5
Експорт товарів, млн. дол. США	819,8	842,0	687,1	1056,7	69,0
Імпорт товарів, млн. дол. США	761,8	760,6	572,6	871,2	23,6
Оборот роздрібною торгівлі, млн. грн	21922,1	25789,2	27348,9	32917,8	3328,6

Таблиця 2.2 — Динаміка основних показників соціально-економічного розвитку Івано-Франківської області

Роки	Фактичне значення	Абсолютне відхилення		Темпи росту, %		Темпи приросту, %	
		Баз.	Ланц.	Баз.	Ланц.	Баз.	Ланц.
1	2	3	4	5	6	7	8
Середньомісячна заробітна плата одного штатного працівника, грн							
2019	7480			100		100	
2020	8745	1265	1265	116,91	116,91	16,91	16,91
2021	9788	2308	1043	130,86	111,93	30,86	11,93
2022	11807	4327	2019	157,85	120,63	57,85	20,63
2023	11827	4347	20	158,11	100,17	58,11	0,17
Обсяг реалізованої промислової продукції, млн. грн							
2019	65011,4			100,00		100,00	
2020	61408,7	-3602,7	-3602,7	94,46	94,46	-5,54	-5,54
2021	54364,7	-10646,7	-7044	83,62	88,53	-16,38	-11,47
2022	85878,9	20867,5	31514,2	132,10	157,97	32,10	57,97
2023	10080,5	-54930,9	-75798	15,51	11,74	-84,49	-88,26
Експорт товарів, млн. дол. США							
2019	819,8			100,00		100,00	
2020	842,0	22,2	22,2	102,71	102,71	2,71	2,71
2021	687,1	-132,7	-154,9	83,81	81,60	-16,19	-18,40
2022	1056,7	236,9	369,6	128,90	153,79	28,90	53,79
2023	69	-750,8	-987,7	8,42	6,53	-91,58	-93,47
Імпорт товарів, млн. дол. США							
2019	761,8			100,00		100,00	
2020	760,6	-1,2	-1,2	99,84	99,84	-0,16	-0,16
2021	572,6	-189,2	-188	75,16	75,28	-24,84	-24,72
2022	871,2	109,4	298,6	114,36	152,15	14,36	52,15
2023	23,6	-738,2	-847,6	3,10	2,71	-96,90	-97,29
Оборот роздрібної торгівлі, млн. грн							
2019	21922,1			100,00		100,00	
2020	25789,2	3867,1	3867,1	117,64	117,64	17,64	17,64
2021	27348,9	5426,8	1559,7	124,75	106,05	24,75	6,05
2022	32917,8	10995,7	5568,9	150,16	120,36	50,16	20,36
2023	3328,6	-18593,5	-29589	15,18	10,11	-84,82	-89,89

Дані таблиці 2.2 свідчать, що середньомісячна заробітна плата одного штатного працівника протягом аналізованого періоду продовжувала зростати. Зокрема, у період з 2019 по 2023 роки цей показник зріс на 58,11% порівняно з початковим періодом дослідження. Ланцюгові темпи приросту демонструють найбільше зростання у 2022 році відносно 2021 року — на 20,63%. Найменший приріст відбувся у 2023 році порівняно з 2022 роком, склавши 0,17% або 20 грн в абсолютному значенні. Отже, незважаючи на всі негативні фактори в країні, показник заробітної плати продовжує зростати, хоча у 2023 році темпи збільшення були мінімальними.

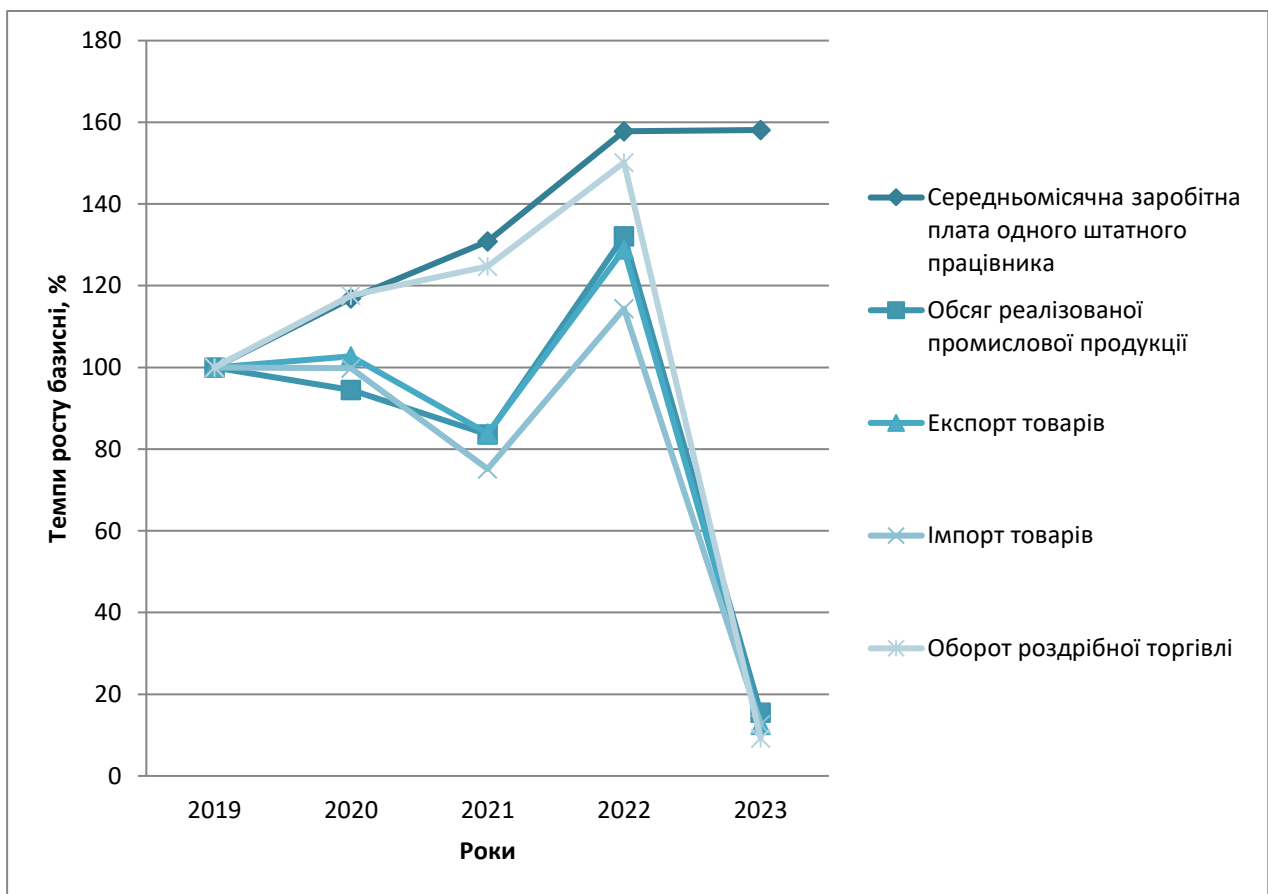

Рисунок 2.1 – Динаміка основних показників соціально-економічного розвитку Івано-Франківської області

Обсяг реалізованої промислової продукції в області зазнав значного скорочення у 2023 році порівняно з базовим та попереднім періодами, зокрема на 84,49% та 88,26% відповідно.

У попередні роки спостерігалось зниження цього показника у 2020-2021 роках порівняно з 2019-м, а саме: на 5,54% у 2020 році та на 16,38% у 2021-му. Проте у 2022 році показник зріс на 32,10%, але у 2023-му відбулося значне його падіння.

Схожа тенденція спостерігалася і щодо експорту товарів, який у 2023 році знизився на 87,51% та 90,31% порівняно з базовим і попереднім періодами відповідно. Найвищий обсяг експорту зафіксовано у 2022 році порівняно з 2019 роком і становив 1056,7 млн дол. США.

Обсяги імпорту товарів також показали значне зниження у 2023 році порівняно з базовим та попереднім періодами — на 87,39% та 88,97% відповідно, тоді як найбільший показник досягнуто у 2022 році і становив 871,2 млн дол. США.

Оборот роздрібної торгівлі також зменшився: у 2023 році він досяг 90,74% відносно базового 2019 року. Зростання цього показника спостерігалось у 2019-2022 роках, але ситуація значно погіршилася у 2023 році.

Головною причиною негативної динаміки всіх зазначених показників стало повномасштабне військове вторгнення. У структурі експорту Івано-Франківської області представлена як сировинна продукція, так і продукція промислового виробництва. Зокрема, область експортує машини, обладнання та електротехнічне обладнання, що становить 28% від загального обсягу експорту. За період з січня по вересень 2023 року експорт цієї продукції зріс на 20,7%. Продукція рослинного походження складає 19,6% експорту, з них 12,7% припадає на зернові культури, які зросли у 1,5-2 рази. Мінеральні продукти займають 11,7% у структурі експорту, збільшившись на третину, тоді як експорт деревини та виробів з неї зменшився на 21,9%, досягнувши 17% загального обсягу.

За перші дев'ять місяців цього року область забезпечила 1,7% загальноукраїнського експорту товарів. Івано-Франківщина експортувала 6,7% деревини та виробів з неї, а також 6,3% машин, обладнання та електротехніки в загальнонаціональному обсязі, посівши 19 місце серед регіонів України за

обсягами експорту. Військові дії значно вплинули на підприємницьку діяльність як в Івано-Франківську, так і по всій країні. Як тилловий регіон, область продовжує забезпечувати функціонування економіки та підтримку для тих, хто перебуває на передовій. Проте приблизно 70% переселених підприємств зберігають місце реєстрації в інших областях, що впливає на надходження податків і, відповідно, на соціально-економічний розвиток Івано-Франківщини.

2.2 Аналіз показників соціального впливу підприємницької діяльності у Івано-Франківській області

Повномасштабна збройна агресія російської федерації проти нашої держави призвела до трагічних наслідків у всіх сферах суспільного життя. Внаслідок цього розвиток підприємницької діяльності вимагає нових підходів до ведення бізнесу із врахуванням його соціальних аспектів. У наукових дослідження сьогодення соціальні аспекти бізнесу в основному пов'язуються із соціальним підприємництвом та соціальною відповідальністю підприємств. Однак вплив суб'єктів господарювання на соціум є значно ширшим, оскільки розвиток бізнесу сприяє зайнятості жителів області, підвищенню його рівня доходів, поліпшує загальний добробут населення, здійснює наповнення бюджету держави та забезпечує дотримання соціальних норм та гарантій через соціально відповідальні відрахування. Тому для дослідження соціального впливу підприємницької діяльності у Івано-Франківській області нами було обрано показники (табл. 2.3), які характеризують соціальне забезпечення населення у вищезначеній нами області.

Таблиця 2.3 — Показники соціального впливу підприємницької діяльності у Івано-Франківській області

Роки	усього	підприємства		фізичні особи-підприємці	
		осіб	у % до загального показника	осіб	у % до загального показника
Кількість діючих суб'єктів господарювання за регіонами, одиниць					
2019	55031	8595	2,2	46436	3,0
2020	55477	8124	2,2	47353	3,0
2021	55196	7793	2,1	47403	3,0
2022	54282	6054	2,3	48228	3,3
2023	60421	7079	2,3	53342	3,3
Кількість зайнятих працівників у суб'єктів господарювання, осіб					
2019	196851	109527	1,7	87324	3,4
2020	198540	112325	1,8	86215	3,4
2021	198538	109923	1,7	88615	3,5
2022	183768	101298	1,9	82470	3,9
2023	191832	98759	2,0	93073	3,9
Кількість найманих працівників у суб'єктів господарювання, осіб					
2019	146463	105575	1,7	40888	3,9
2020	149587	110725	1,8	38862	4,0
2021	149031	107819	1,7	41212	4,3
2022	134386	100144	1,9	34242	5,3
2023	136626	96895	1,9	39731	5,2
Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) суб'єктів господарювання, тис. грн.					
2019	143145850,4	120448376,3	1,2	22697474,1	2,6
2020	152251320	126580941,9	1,3	25670378,1	2,5
2021	194605278,6	159044346,1	1,2	35560932,5	2,6
2022	138365047,5	134689061,6	1,2	3675985,9	4,2
2023	174019413,7	168812604,8	1,3	5206808,9	4,4

На основі проведених розрахунків у таблиці 2.4 можемо стверджувати, що кількість діючих суб'єктів господарювання протягом періоду 2019-2023 рр. мала тенденцію до незначного зростання у 2023 році відносно 2021-2022 рр. Незважаючи на те, що Івано-Франківська область є тиловою, проте економічна ситуація протягом 2022 р. була доволі нестабільною, через наслідки всесвітньої пандемії та зростання руйнівного впливу російської агресії.

Від початку повномасштабного вторгнення область долає значні виклики, сприяє релокації бізнесу та допомагає у розміщенні вимушено переміщеного

населення із східних областей України. Серйозною проблемою, яка впливає на рівень соціально-економічного розвитку досліджуваного регіону є непередбачувані додаткові навантаження на бюджет області, які виникли внаслідок військового конфлікту. Однак, незважаючи на складні зовнішні виклики рівень розвитку Івано-Франківського регіону є доволі високим.

Таблиця 2.4 — Динаміка показників соціального впливу підприємницької діяльності у Івано-Франківській області

Роки	Усього		Підприємства		Фізичні особи-підприємці	
	Темпи росту, %					
	базисний	ланцюговий	базисний	ланцюговий	базисний	ланцюговий
Кількість діючих суб'єктів господарювання за регіонами, одиниць						
2019	100,00	-	100,00	-	100,00	-
2020	100,81	100,81	94,52	94,52	101,97	101,97
2021	100,30	99,49	90,67	95,93	102,08	100,11
2022	98,64	98,34	70,44	77,69	103,86	101,74
2023	109,79	111,31	82,36	116,93	114,87	110,60
Кількість зайнятих працівників у суб'єктів господарювання, осіб						
2019	100,00	-	100,00	-	100,00	-
2020	100,86	100,86	102,55	102,55	98,73	101,97
2021	100,86	100,00	100,36	97,86	101,48	100,11
2022	93,35	92,56	92,49	92,15	94,44	101,74
2023	97,45	104,39	90,17	97,49	106,58	110,60
Кількість найманих працівників у суб'єктів господарювання, осіб						
2019	100,00	-	100,00	-	100,00	-
2020	102,13	102,13	104,88	104,88	95,05	95,05
2021	101,75	99,63	102,13	97,38	100,79	106,05
2022	91,75	90,17	94,86	92,88	83,75	83,09
2023	93,28	101,67	91,78	96,76	97,17	116,03
Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) суб'єктів господарювання, тис. грн.						
2019	100,00	-	100,00	-	100,00	-
2020	106,36	106,36	105,09	105,09	113,10	113,10
2021	135,95	127,82	132,04	125,65	156,67	138,53
2022	96,66	71,10	111,82	84,69	16,20	10,34
2023	121,57	125,77	140,15	125,34	22,94	141,64

Досліджуючи кількість зайнятих працівників у суб'єктів господарювання варто відзначити скорочення їх чисельності відносно базового 2019 р., проте можемо спостерігати збільшення їх чисельності у 2023 р. порівняно з

попереднім 2022 р. Так, зокрема у 2022 р. чисельність зайнятих працівників скоротилася на — 14770 осіб відносно попереднього 2021 р., проте вже у 2023 р. спостерігаємо приріст чисельності на — 8064 осіб відносно попереднього 2022 р. Основними причинами таких значних коливань є повномасштабне воєнне вторгнення. Хоча Івано-Франківська область є відносно віддаленою від основного поля бою, однак міграційний рух в області є доволі високим.

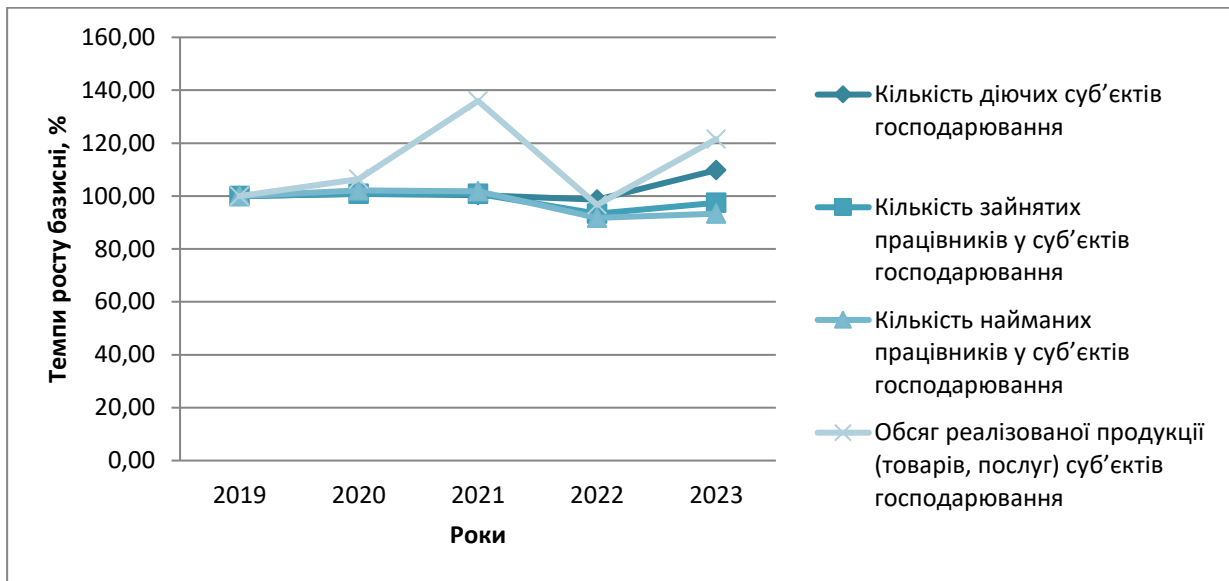

Рисунок 2.2 – Динаміка основних показників соціального впливу підприємницької діяльності у Івано-Франківській області

Кількість найманих працівників у суб'єктів господарювання також мала тенденцію до зменшення відносно базового періоду 2019 р., однак порівнюючи з попереднім 2022 р. відбувся незначний приріст у 2023 р., а саме на — 1,67%. Незначне покращення ситуації у 2023 р. в основному зумовлено збільшенням кількості внутрішньо переміщених осіб та збільшенням частки релокованого бізнесу в регіоні. Незважаючи на те, що найбільша кількість релокантів знаходиться у Закарпатській (120) та Львівській (199) областях, однак велика кількість підприємств обрала також Чернівецьку (78) та Івано-Франківську (70) області.

Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) суб'єктів господарювання протягом останнього 2023 р. зріс у порівнянні із базовим 2019 р. — 21,57% та ланцюговим 2022 р.— 25,77% відповідно. Зростання даного показника відносно

2022 р. вказує на часткову стабілізацію ситуації в регіоні, однак необхідно зважати на рівень споживчої інфляції в Україні, зокрема значне зростання споживчих цін. Така ситуація призводить до підвищення цін на товари та послуги без нарощування при цьому обсягів виробництва.

Для забезпечення всеохоплюючого аналізу показників підприємницької діяльності, які мають соціальний вплив нами також було досліджено витрати на персонал підприємств з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства (додаток А; рис. 2.3) та витрати на оплату праці підприємств з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства (додаток Б; рис. 2.4).

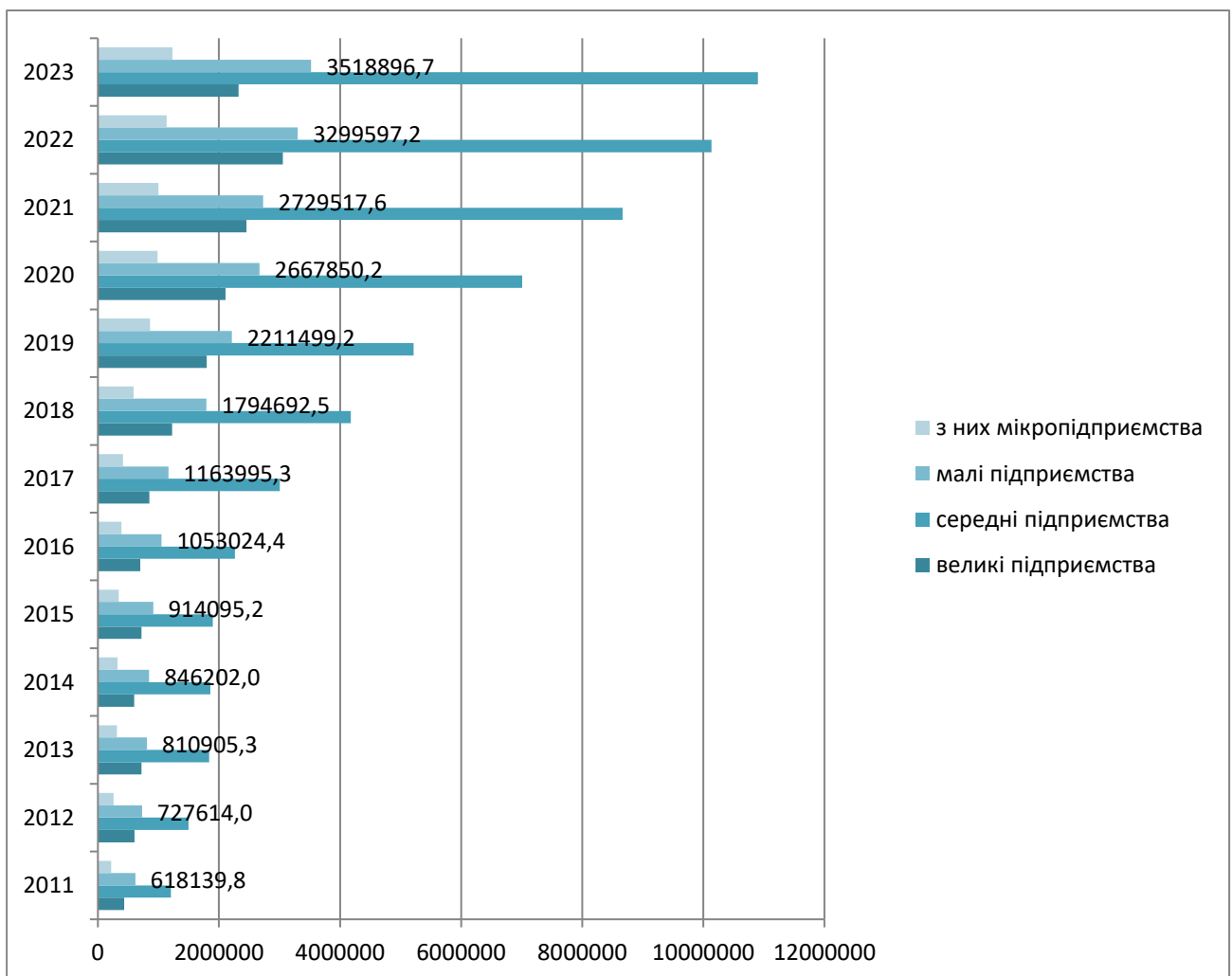

Рисунок 2.3 – Витрати на персонал підприємств з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства

Витрати на персонал підприємств з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства незважаючи на скорочення кількості найманих працівників у суб'єктах господарювання мали тенденцію до зростання у середніх, малих та

мікропідприємствах. Щодо великих підприємств то скорочення витрат відбулося у 2023 р. відносно 2022 р. і в абсолютному значенні склало -734752,6 тис. грн.

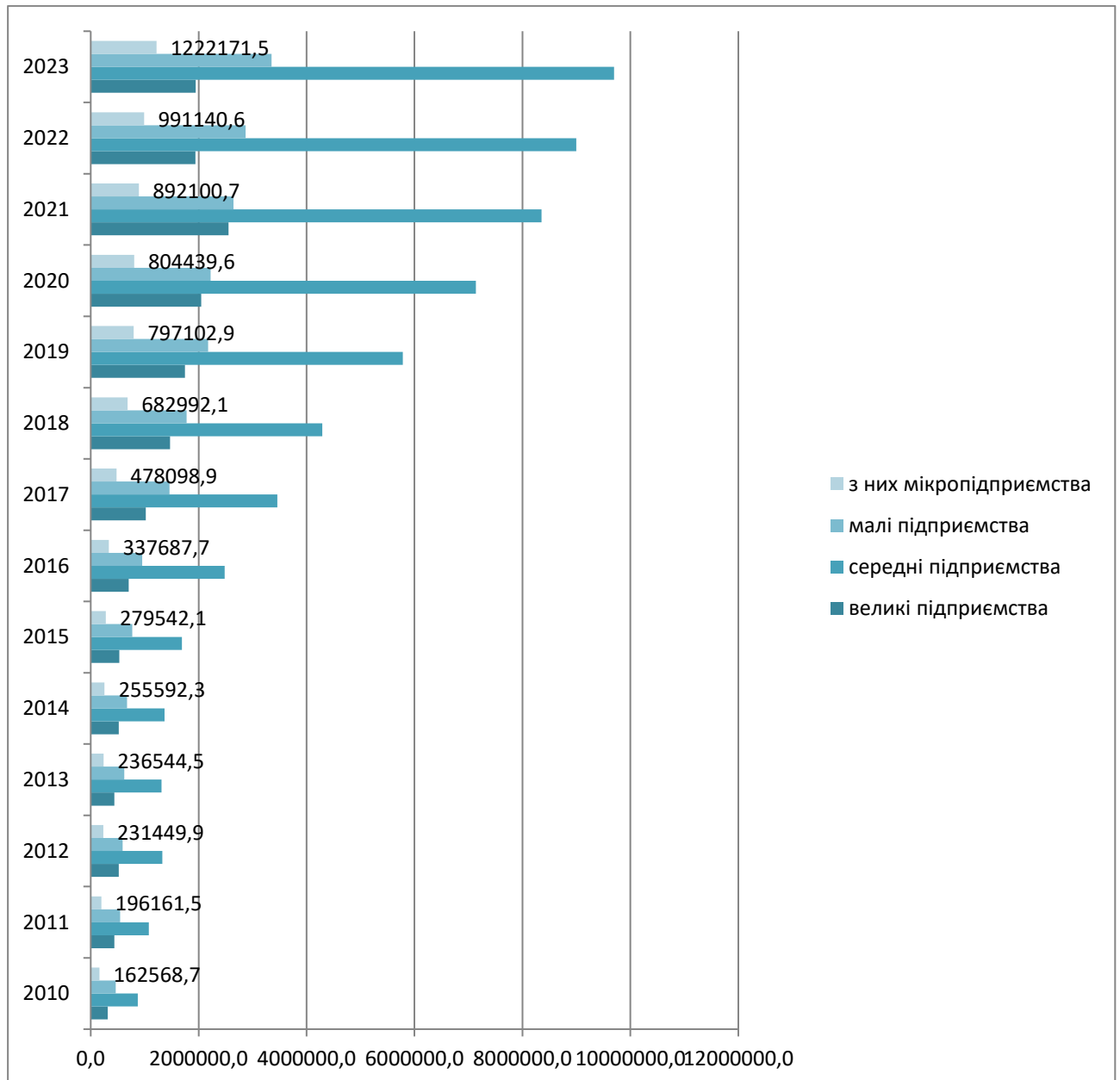

Рисунок 2.4 – Витрати на оплату праці підприємств з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства

Показник витрат на оплату праці підприємств протягом досліджуваного періоду зростав на великих, середніх, малих та мікропідприємствах. Підсумовуючи, варто зазначити, що витрати на персонал підприємств та

витрати на оплату праці в основному мали тенденцію до зростання, дане зростання в основному обумовлено зростанням індексу інфляції в результаті якого застосовується механізм індексації грошових доходів громадян, відповідно має місце нарахування індексації на заробітну плату найманих працівників. Оплата праці є важливим засобом задоволення особистих потреб працівників та характеризує рівень добробуту суспільства.

Отже, для аналізу показників соціального впливу підприємницької діяльності у Івано-Франківській області нами було обрано низку показників, які впливають на загальний рівень соціально-економічного розвитку області. Зокрема показники кількості зайнятих працівників у суб'єктах господарювання; кількості найманих працівників у суб'єктах господарювання; витрат на персонал підприємств та витрат на оплату праці підприємств є вагомими соціально-економічними категоріями, які забезпечують відтворення робочої сили та засобу залучення населення до праці, забезпечують соціальну справедливість, дотримання соціальної відповідальності, соціальних норм та гарантій, сприяють формуванню людського капіталу підприємства як нематеріального активу.

Загалом доцільно відзначити позитивну динамку у розвитку обраних нами показників, до основних причин які вплинули на їх зниження протягом досліджуваного періоду можемо віднести протягом періоду 2019-2021 рр. всесвітню пандемію, яка негативно вплинула на рівень розвитку всієї світової економічної системи. Щодо періоду 2022-2023 рр. то у 2023 р. Івано-Франківська область, незважаючи на збройне протистояння в країні, продемонструвала підвищення рівня соціально-економічного розвитку порівняно з попереднім періодом. Одним із основних джерел наповнення місцевих бюджетів є податок на доходи фізичних осіб. У власних надходженнях загального та спеціального фондів бюджету Івано-Франківської міської територіальної громади податок на доходи фізичних осіб має найбільшу питому вагу – 57,8%. У 2023 році до бюджету Івано-Франківської міської

територіальної громади надійшло податку на доходи фізичних осіб 2024,9 млн грн проти 1951,2 млн грн у 2022 році.

2.3 Аналіз діяльності соціального підприємництва у Івано-Франківській області

Соціальне підприємництво є важливою частиною сучасної економіки, з великим потенціалом для задоволення суспільних потреб та вирішення соціальних проблем. Його головна мета полягає в поєднанні прибуткової діяльності з реалізацією стратегічних соціальних завдань, що сприяють підвищенню якості життя населення. При цьому соціальна складова діяльності є пріоритетом для таких підприємств. Соціальні підприємці створюють соціальний капітал для подолання бідності, що, в свою чергу, підтримує економічний розвиток, інклюзію, соціальну згуртованість місцевих громад, а також забезпечує економічний і соціальний захист для всіх верств суспільства, зокрема для вразливих категорій населення. В умовах війни з Росією соціальне підприємництво набуває нового значення, адже пріоритетність соціальних ініціатив є ключовим принципом для відновлення економіки України. В умовах обмежених людських і матеріальних ресурсів соціальна підтримка стає основою для реабілітації та відновлення людей, які пережили важкі випробування.

Аналізуючи соціальне підприємництво (додаток В; рис. 2.5; 2.6) у Івано-Франківській області варто відзначити, що Івано-Франківськ став другим містом в Україні, де буде впроваджено Програму розвитку соціального підприємництва. У місті вже понад пів століття працюють підприємства товариства глухих (УТОГ) та товариства сліпих (УТОС), що забезпечують робочі місця для людей із порушеннями слуху та зору. Широко відомий також Івано-Франківський ресторан «Urban Space 100», який спрямовує 80% своїх доходів на гранти для реалізації різноманітних проєктів. Щоб підтримати розвиток подібних підприємств, Івано-Франківська міська рада затвердила

Програму розвитку соціального підприємництва в міській територіальній громаді.

Протягом аналізованого періоду кількість соціальних підприємств у Івано-Франківській області мала тенденцію до зростання. Незважаючи на всесвітню пандемію та воєнне вторгнення соціальні підприємства Івано-Франківської області успішно продовжують свою соціальну та підприємницьку діяльність. Щодо решти регіонів України то можемо спостерігати зниження кількості соціальних підприємств у більшості областей.

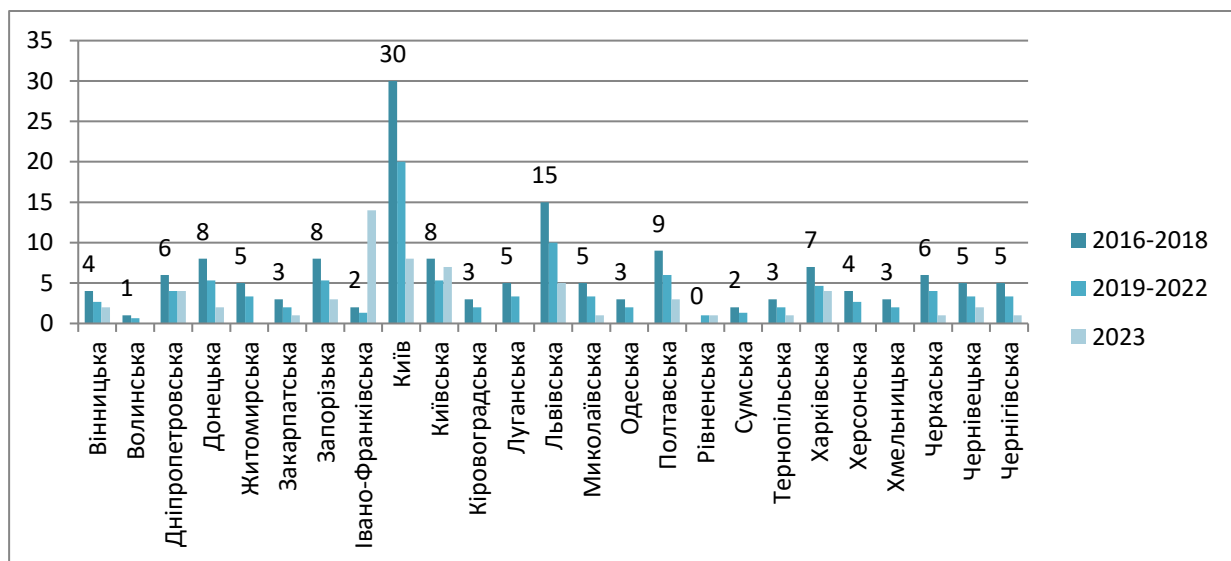

Рисунок 2.5 – Кількість соціальних підприємств у регіонах України

Зайнятість на більшості соціальних підприємствах складає до 5 працівників (31%), на 26% підприємств працює 6-10 осіб, а у 18% — офіційно зайнято 11-20 працівників. Лише 15% соціальних підприємств мають понад 20 співробітників. У 10% соціальних підприємств працює лише 1 працівник. У середньому на кожному такому підприємстві зайнято близько 12 осіб, не враховуючи волонтерів. Загалом соціальні підприємства надають робочі місця приблизно 12 тисячам осіб. Важливо також зазначити, що в складі Українського товариства глухих (УТОГ) діють 22 обласні та 103 територіальні організації, що об'єднують близько 42 тисяч членів. У системі УТОГ працює 31 виробниче підприємство, яке займається професійним навчанням і

працевлаштуванням осіб із порушенням слуху. З урахуванням зайнятих на підприємствах УТОГ соціальні підприємства забезпечують роботою близько 0,41% працездатного населення країни, що становить 5,5% від усіх зайнятих у сфері охорони здоров'я та надання соціальних послуг в Україні.

З точки зору економії бюджетних коштів, якщо врахувати мінімальну виплату по безробіттю з 1 липня 2020 року (2500 грн), соціальні підприємства заощаджують бюджету 21,6 млн грн щомісяця або 259,2 млн грн на рік, що становить майже 4,5% річного бюджету на допомогу з безробіття.

Якщо всі працівники соціальних підприємств отримують мінімальну заробітну плату (8000 грн з 1 вересня 2024 року), то щомісячні податкові надходження від цих підприємств складають 11,7 млн грн. За рік ця сума досягає 0,12% річних доходів державного бюджету від податків та зборів на доходи фізичних осіб.

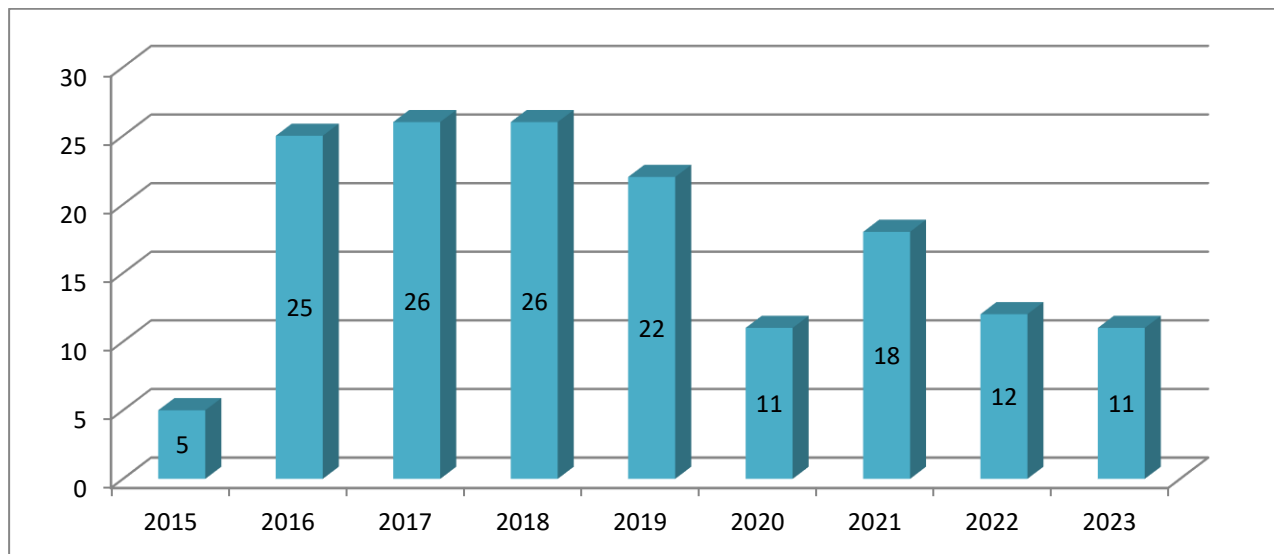

Рисунок 2.6 – Кількість підтриманих суспільних проєктів за 2015-2023 роки соціальним підприємством Urban Space 100

Ресторан Urban Space 100 функціонує та генерує прибуток, який повністю спрямовується на реалізацію громадських проєктів, що сприяють розвитку міського середовища Івано-Франківська. Вибір проєктів для підтримки здійснюють засновники ініціативи. Операційне управління Urban Space 100 забезпечує управлінська компанія, яку, за потреби, можна змінити.

Івано-Франківська область є однією з активних у західному регіоні щодо підтримки розвитку соціального підприємництва. Це підтверджується створенням Програми розвитку соціального підприємництва, яка реалізовуватиметься у міській територіальній громаді. Івано-Франківськ став другим містом в Україні, де запрацює подібна програма. Сьогодні в Івано-Франківській міській територіальній громаді успішно функціонує понад 10 соціальних підприємств, серед яких «Промприлад Реновація», «Urban Space 100», екохаб «Re», лабораторія апсайклінгу UpLab, простір «Вдома», соціальне підприємство «БА І ДІ КЛУБ», хаб «До БА і ДІ», Veterano Pizza, «Кава зі схрону», Івано-Франківське учбово-виробниче підприємство Українського товариства глухих, обласна організація УТОС, підприємство «ІНІН» від ГО «Всеукраїнська організація союз осіб з інвалідністю України», агенція кадрових рішень «Адвокація» та інші. Хоча українське законодавство не передбачає окремого статусу для соціального підприємства, ці організації різних форм власності орієнтовані на соціальну мету. Деякі з них відомі на національному рівні й слугують прикладом для соціальних підприємців з інших регіонів.

Так, на основі соціальної франшизи громадського ресторану «Urban Space 100» з Івано-Франківська в Києві було створено соціальне підприємство «Urban Space 500». Ідея запуску громадського ресторану належить платформі «Тепле Місто», а керує закладом компанія «23 ресторани». Варто зазначити, що з 2014 по 2023 роки «Urban Space 100» разом із платформою «Тепле Місто» реалізували багато суспільних ініціатив у Івано-Франківській області.

Основними проблемами соціального підприємництва є складнощі у створенні власного бізнесу, особливо через проблеми з формуванням стартового капіталу та обмежений доступ до фінансування — таку складність відчули 24% підприємців. Конкуренція з некомерційними організаціями, які надають безкоштовні послуги та залучають бенефіціарів до соціальних проєктів із стабільним фінансуванням, становить проблему для 17% соціальних підприємств, оскільки клієнти частіше обирають безкоштовні послуги замість нестабільного соціального бізнесу. Низький рівень соціальних очікувань і

суспільна недовіра заважають 11% підприємств. Брак управлінських знань є перешкодою для 10% підприємців, а низький рівень заробітних плат ускладнює розвиток у 9% випадків. Серед інших труднощів згадують невеликий та непідготовлений ринок, проблеми з підбором і навчанням персоналу, низьку мотивацію, бюрократичні перешкоди тощо.

Соціальний бізнес в Україні найбільше підтримується неурядовими організаціями (92%), які залучають підприємців до соціальних проєктів та надають навчальну і консультативну допомогу. Інший бізнес надає лише періодичну підтримку, а органи місцевого самоврядування переважно підтримують соціальні підприємства через програми допомоги малому і середньому бізнесу. Деякі регіони передбачають такі заходи, як компенсація відсоткових ставок за кредити, надання "маркетингових ваучерів" для покриття половини витрат на участь у виставках, а також оренда приміщень за пільговими ставками для громадських організацій.

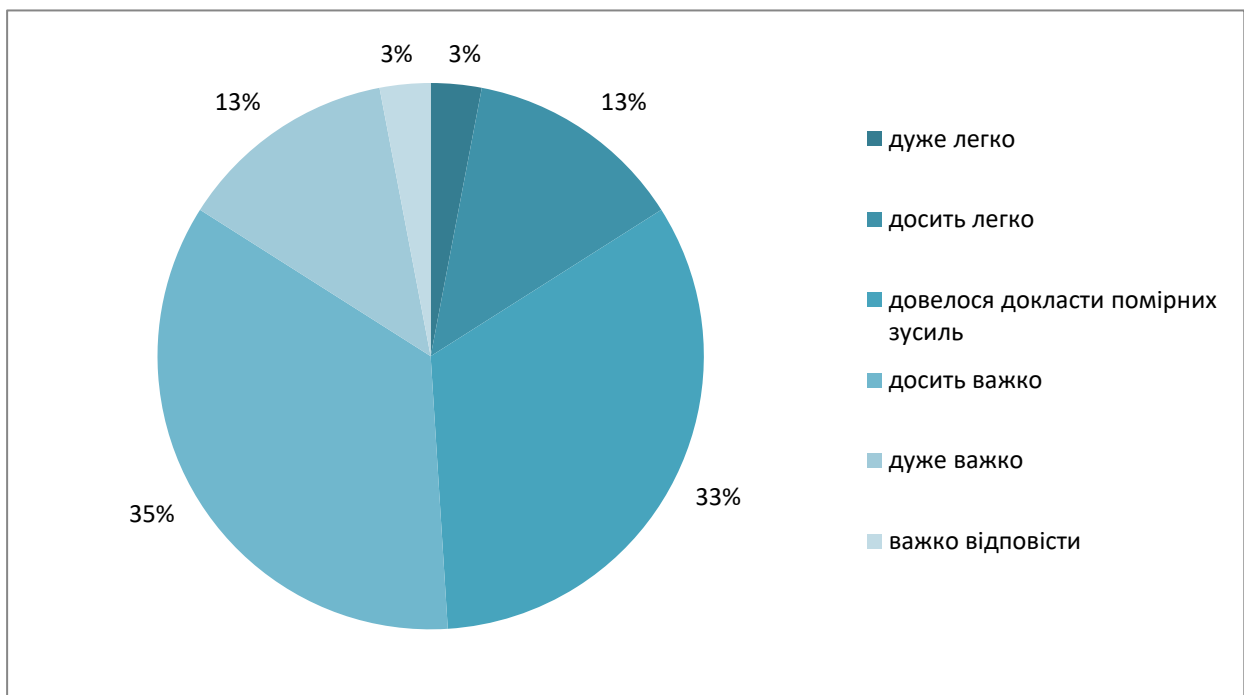

Рисунок 2.7 – Рівень труднощів у заснуванні соціального підприємства

Серед лідерів у цій сфері — Львівська, Івано-Франківська та Вінницька області, де остання навіть розробила окрему Програму розвитку соціального

підприємництва на 2020–2022 роки. Однак можливості повноцінно користуватись цими програмами обмежені через бюрократію та недосконалі бюджетні механізми. Наприклад, обмеження на авансові платежі в рамках соціальних замовлень ускладнюють роботу (згідно з постановою №1070 Кабінету Міністрів України).

На державному рівні підтримка соціального бізнесу включає різні програми кредитування для малого та середнього бізнесу: наразі діє 17 програм банківського кредитування, 18 бюджетних програм і 13 донорських ініціатив. Проте цільова програма соціального інвестування існує лише одна — WNISEF, яка за 5 років надала 24 556 455 грн кредитів, що в середньому становить лише 0,4% від загального річного обороту соціального бізнесу в Україні. Інші програми залишають соціальні підприємства в менш вигідних умовах через їхні соціальні зобов'язання. Щодо майбутнього партнерства для просування соціального підприємництва, 37% підприємців бачать своїми потенційними партнерами представників традиційного бізнесу, 34% покладаються на неурядовий сектор, 17% вважають, що ключову роль мають відігравати органи центральної державної влади, а 6% орієнтуються на місцеві органи самоврядування та донорів.

Основні перспективи розвитку соціального підприємництва в області включають інституційну підтримку з боку держави та місцевих органів влади. Аналіз діяльності таких підприємств показує активну залученість громадянського суспільства в соціальні ініціативи регіону. Соціальне підприємництво стає важливим інструментом для задоволення суспільних потреб: працевлаштування соціально вразливих верств населення, боротьби з бідністю та безробіттям, підвищення екологічної та соціальної відповідальності та зниження соціальної напруги.

Щоб забезпечити стабільну роботу цих підприємств, важливо розробити дієві механізми залучення інвестицій, систему дотацій і податкові стимули. Крім того, залучення молоді сприятиме зростанню громадянської активності та утвердженню загальнолюдських цінностей у суспільстві.

Висновок до розділу 2

Для оцінки соціального впливу підприємницької діяльності в Івано-Франківській області було обрано ряд ключових показників, що визначають загальний рівень соціально-економічного розвитку регіону. Зокрема, до таких показників належать кількість зайнятих працівників і найманих працівників у підприємствах, витрати на персонал та витрати на оплату праці. Ці показники є важливими соціально-економічними чинниками, що сприяють відтворенню робочої сили, залученню населення до праці та забезпеченню соціальної справедливості. Вони також сприяють дотриманню соціальної відповідальності, виконанню соціальних норм і гарантій, а також формуванню людського капіталу підприємств як цінного нематеріального активу. Аналіз показників соціального впливу підприємницької діяльності в Івано-Франківській області свідчить про важливу роль соціальних підприємств у розвитку місцевої економіки та покращенні якості життя вразливих груп населення. Підприємства регіону активно впливають на зменшення соціальної напруги, створюючи робочі місця для осіб з інвалідністю, молоді та соціально незахищених верств. Важливим аспектом є також реалізація ініціатив, які сприяють розвитку міського середовища та підтримують проекти, орієнтовані на екологію, культуру та громадські потреби.

Серед найбільших викликів залишаються обмеженість фінансування, недосконалість регуляторних механізмів та нестача інституційної підтримки. Незважаючи на це, Івано-Франківськ активно розвиває соціальні ініціативи, зокрема через реалізацію таких програм, як "Urban Space 100" та інших проектів, що підтримують громадські інтереси.

Отже, соціальне підприємництво в Івано-Франківській області демонструє вагомий соціальний вплив і є потужним інструментом інтеграції вразливих груп, розвитку місцевих громад та покращення соціально-економічного клімату. Подальша підтримка цього сектору, зокрема через державні та регіональні програми, може забезпечити сталий розвиток та посилити позитивний соціальний вплив підприємницької діяльності в регіоні.

Висновок проаналізованої діяльності соціального підприємництва в Івано-Франківській області показує, що цей сектор набуває все більшої значущості як інструмент для вирішення соціальних проблем та забезпечення робочих місць. Соціальні підприємства регіону демонструють стійке зростання, попри ряд перешкод, таких як обмеженість фінансових ресурсів, бюрократичні труднощі та низький рівень соціальної довіри. Прикладами успішних ініціатив є громадський ресторан "Urban Space 100", а також підприємства, що залучають людей з інвалідністю, створюючи сприятливе середовище для інтеграції в суспільство.

Значний внесок у розвиток цього сектору надають неурядові організації, які підтримують підприємців навчанням, консультаціями та фінансуванням. Однак, для більш активного розвитку необхідна більша інституційна підтримка з боку держави та органів місцевого самоврядування. Це передбачає розробку механізмів пільгового кредитування, податкових стимулів, зниження бюрократичних бар'єрів та залучення соціальних підприємств до публічних закупівель.

Соціальне підприємництво в Івано-Франківській області має великий потенціал для розвитку, що може сприяти соціально-економічній стабільності регіону, покращенню добробуту населення та формуванню нових можливостей для місцевих громад.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ТА НАПРЯМИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНИХ АСПЕКТІВ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ІВАНО-ФРАНКІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

3.1 Стратегічні напрями розвитку підприємництва у Івано-Франківській області

На основі теоретичних розвідок та аналізу проведених у попередніх розділах було встановлено, що доцільним є сформулювати основні напрями розвитку підприємництва з метою стратегічних перспектив ефективного функціонування підприємництва.

Сучасний розвиток підприємництва вимагає оновлення стратегічних підходів до реалізації як державної так і місцевої політики, яка повинна ґрунтуватися на:

- створенні умов для зростання та процвітання малого та середнього бізнесу;
- забезпечення можливості другого шансу для чесних підприємців, що зазнали банкрутства;
- впровадження регулювань за принципом «спочатку думай про мале»;
- орієнтація державних органів на потреби малого та середнього бізнесу;
- полегшення доступу малого та середнього бізнесу до публічних закупівель та державної підтримки;
- спрощення доступу до фінансування та підтримка створення правових і бізнес-систем для своєчасних розрахунків у комерційній сфері;
- допомога у доступі малого та середнього бізнесу до європейського ринку;
- сприяння розвитку навичок та інноваційних можливостей малого та середнього бізнесу;
- підтримка в перетворенні екологічних викликів на економічні можливості;
- сприяння виходу малого та середнього бізнесу на зовнішні ринки.

Стратегічні напрями розвитку підприємництва насамперед покликані подолати проблеми, що обмежують розвиток сектора малого та середнього підприємництва, та створити умови для максимально повного розкриття його потенціалу.

Проблеми, що потребують вирішення для розвитку підприємництва в сучасних умовах, охоплюють кілька ключових аспектів:

1. Нестабільне регуляторне середовище:

- постійні зміни законодавства та податкових норм ускладнюють планування та управління бізнесом;
- бюрократичні бар'єри та високі адміністративні витрати, пов'язані з реєстрацією, ліцензуванням та звітністю, відволікають ресурси від розвитку підприємств.

2. Недостатня підтримка підприємництва на державному рівні:

- відсутність ефективних програм підтримки малого та середнього бізнесу;
- низький рівень залучення підприємців до участі у державних закупівлях;
- недостатня координація між державними установами та бізнесом щодо розробки спільних стратегій і програм.

3. Складність доступу до фінансування:

- високі вимоги банків для надання кредитів підприємствам, особливо малим і середнім;
- обмежений доступ до інвестицій, що суттєво стримує можливості для зростання та модернізації;
- недостатня розвиненість альтернативних джерел фінансування, таких як венчурні фонди та інвестиційні платформи.

4. Недосконалий розвиток інфраструктури підтримки бізнесу:

- невідповідність інфраструктури потребам сучасного підприємництва, особливо в регіонах;
- відсутність доступних ресурсів для навчання та розвитку компетенцій підприємців;

- невпровадженість інноваційних підходів у роботу бізнес-інкубаторів, акселераторів і кластерів.

5. Високий рівень мінізації бізнесу:

- низький рівень довіри підприємців до регуляторних органів, що сприяє ухиленню від оподаткування;
- недостатні стимули для легалізації бізнесу.

6. Слабка конкурентоспроможність та низький рівень інновацій:

- мало інноваційних підприємств і стартапів, що обмежує вихід на нові ринки та можливості для розширення бізнесу;
- низький рівень технологічного оновлення та використання цифрових технологій.

Для подолання цих викликів необхідно створити сприятливі умови для підприємницької діяльності, забезпечити підтримку підприємців на всіх етапах розвитку бізнесу та запровадити інноваційні підходи до регулювання і фінансування, що сприятимуть розвитку підприємництва в сучасних умовах.

На основі виокремлених проблем доцільним є запропонувати основні стратегічні напрями розвитку підприємництва у Івано-Франківській області:

1. Створення сприятливих умов для ведення бізнесу

Для забезпечення комфортного бізнес-середовища необхідно передусім розробити прозору і зрозумілу нормативну базу. Чинні нормативно-правові акти, які регулюють підприємницьку діяльність, містять застарілі, неефективні та дублюючі положення, що обтяжують бізнес. Тому необхідно провести перегляд нормативної бази для скасування зайвих норм або заміни їх альтернативними підходами, що зменшать регуляторне навантаження на підприємства.

Також потрібно уникати впровадження нових регулювань, які дублюють чинні або не мають економічної доцільності, і послідовно спрощувати діючі регуляторні вимоги.

Дерегуляція як пріоритетна реформа держави складається з трьох напрямів:

1. Скасування зайвих, застарілих і дублюючих регулювань, а також передача приватному сектору неефективних функцій держави (реформа включає створення та реалізацію річних урядових планів, орієнтованих на підтримку підприємництва і зниження їх витрат через демонополізацію державних функцій та полегшення доступу МСП до ринків товарів і послуг; регулярний перегляд нормативно-правової бази щодо її актуальності та відповідності європейським стандартам з подальшим внесенням необхідних змін, зокрема шляхом скасування або модифікації регулювань);

2. Впровадження контролю за створенням нових бар'єрів для бізнесу (для забезпечення справедливого та ефективного регулювання діяльності бізнесу, особливо МСП, необхідно здійснювати аналіз регуляторного впливу для кожного нового нормативного акта. Такий аналіз має включати кількісну оцінку наслідків для бізнесу, а ініціатори нових регулювань повинні представити розрахунки витрат і вигод для громадського обговорення; щоб уникнути надмірного ускладнення регуляторних норм, доцільно впровадити принцип «один новий – два старих» (one-in-two-out): з введенням нового регулювання скасовуються один або кілька старих бар'єрів у цій сфері. Це допоможе створити сучасніші, ефективніші норми, що також відповідатимуть вимогам законодавства ЄС);

3. Впровадження найкращих міжнародних практик (для створення ефективного середовища ведення бізнесу важливо запровадити передбачуване та збалансоване регуляторне поле, що враховує як суспільні, так і економічні потреби бізнесу, а також можливості держави. Під час розробки таких регулювань доцільно орієнтуватися на міжнародні стандарти, зокрема на індикатори Світового банку в рейтингу *Doing Business*, який відображає легкість ведення бізнесу у 189 країнах.

Підвищення позиції України у рейтингу буде свідченням якості регуляторної бази для підприємництва та покращить інвестиційну привабливість країни. Це також сприятиме залученню нових технологій,

створенню робочих місць і підвищенню конкурентоспроможності України на міжнародному рівні.

Оцінка позицій України у рейтингу враховує такі критерії, як легкість реєстрації бізнесу, отримання дозволів на будівництво, реєстрація власності, доступ до кредитів, захист прав інвесторів, податковий режим, захист контрактів тощо. Досягнення кращих показників у цих сферах має стати пріоритетом для центральних органів влади, які виконують завдання, затверджені урядом.

II. Розвиток інституційної спроможності держави у підтримці підприємств

Для ефективної підтримки підприємництва необхідно розвинути систему з чітким розподілом функцій. Основні напрямки включають:

- центральні органи влади – розробка і вдосконалення законодавства у сфері МСП, чіткий розподіл обов'язків між різними органами, створення регіональної мережі підтримки підприємництва;
- місцеві органи влади – визначення пріоритетів розвитку, реалізація регіональних програм, спрощення адміністративних процедур;
- міжнародні та національні бізнес-об'єднання – сприяння розвитку підприємств-членів, інформування про проблеми МСП та зворотний зв'язок щодо регулювання;
- міжнародні організації та програми – фінансування та реалізація проектів підтримки в рамках стратегії;

Основними завданнями на цьому етапі є:

- консультаційні послуги;
- інформацію про вимоги на експортних ринках;
- допомогу у бізнес-плануванні;
- співпрацю з міжнародними донорами;
- підтримку у маркетингу на експортних ринках.

- розвиток регіональних центрів підтримки бізнесу, які сприятимуть розвитку підприємництва, надаватимуть навчальні та консультаційні послуги;
- запуск Офісу новітніх технологій, який сприятиме інноваціям та їх фінансуванню;
- створення мережі інфраструктури для ведення бізнесу, зокрема індустріальних парків і підприємницьких лабораторій для підтримки МСП у виробничій, логістичній та ІТ-сферах;
- поширення кластерного підходу на регіональному рівні, що сприятиме зростанню взаємопов'язаних підприємств та забезпечить ефективну підтримку кластерів;
- розробка єдиного інформаційного ресурсу для підприємців, що стане джерелом практичної інформації та підтримки;
- удосконалення системи статистичного обліку МСП для забезпечення більш точного аналізу стану розвитку МСП.
- узгодження законодавчих норм щодо МСП, зокрема податкових і господарських, для забезпечення цілісності державної політики в цій сфері.

III. Впровадження програм підтримки підприємництва за ключовими напрямками

1. Розвиток і популяризація підприємництва:

- формування культури підприємництва та навчання підприємницьким навичкам повинно бути інтегроване в усі рівні освіти. Міністерство освіти і науки України має отримати керівну роль із призначенням відповідального представника для створення ефективної системи навчання та розвитку підприємницької компетентності;
- підвищення професійних навичок на всіх етапах: програми для МСП у періоди фінансових труднощів (покращення управління), структурних змін (оновлення процесів, створення нових продуктів), або підвищення кваліфікації для стратегічного прийняття рішень та управління;

- поліпшення доступу до консультаційних послуг, зокрема з питань ринкової інформації, вдосконалення якості продукції, управлінських систем, технологій, обліку, лідерства;
- підтримка підприємництва для соціально вразливих груп (внутрішньо переміщені особи, жінки) через постійний моніторинг бар'єрів на шляху розвитку їхнього потенціалу та вжиття заходів для їх усунення;
- надання "другого шансу" підприємцям, які пройшли через банкрутство, шляхом популяризації ідеї позитивного ставлення до повторних спроб та інформаційних кампаній; вдосконалення законодавства щодо банкрутства;
- сприяння інноваційній діяльності МСП через участь у міжнародних програмах.

2. Забезпечення доступу до фінансів:

- розвиток механізмів кредитного гарантування через створення незалежного, надійного фонду гарантування кредитів, який буде надавати підтримку МСП з обґрунтованими бізнес-планами; співпраця з комерційними банками для вдосконалення кредитно-гарантійного забезпечення; оновлення нормативно-правової бази для операцій із кредитними гарантіями, забезпечення прозорих правил відбору кандидатів на отримання гарантій;
- створення та впровадження спеціальних схем кредитування і фінансування (венчурний капітал, фонди гарантування), стимулювання участі приватного сектору як джерела фінансування МСП;
- заохочення активнішого використання лізингу шляхом створення сприятливих законодавчих умов; розвитку механізму сублізингу; зміцнення структури лізингу та системи гарантій; зниження витрат на лізинг для зменшення фінансового навантаження на учасників;
- поліпшення доступу до кредитних програм через конвертацію міжнародних запозичень у кредитні ресурси для МСП у таких сферах, як

впровадження нових технологій, придбання обладнання, розширення і модернізація виробництва та сервісних потужностей;

- забезпечення доступу стартапів до фінансування через міжнародні програми розвитку;
- стимулювання кредитування експортно-орієнтованих МСП;
- підтримка небанківських джерел фінансування для МСП (через кредитні спілки, краудфандинг та інститути фондового ринку);
- адаптація умов тендерів на державні закупівлі для сприяння участі малого і середнього бізнесу.
- підтримка МСП у впровадженні міжнародних стандартів фінансової звітності;
- розвиток фінансової грамотності для мікро- та малого бізнесу з метою кращого використання фінансових інструментів і ринкових можливостей.

3. Забезпечення доступу до зовнішніх ринків:

- впровадження механізмів державної фінансової підтримки експорту, спрямованих на створення системи експортного кредитування, страхування та гарантування;
- створення спеціалізованих установ для підтримки МСП, які виходять на міжнародні ринки, зокрема: а) банків-кредиторів для надання експортних кредитів і банківських гарантій; б) експортно-страхового агентства для послуг страхування зовнішньоекономічних договорів та експортних кредитів, а також гарантування (небанківське) іноземних інвестицій;
- забезпечення захисту державних і комерційних інтересів на зовнішніх ринках та розвиток торговельно-економічних відносин з іноземними країнами та міжнародними організаціями;
- підтримка інтернаціоналізації бізнесу шляхом пошуку нових інвестиційних можливостей, навчання з підготовки до інвестицій, участі в національних і міжнародних виставках, а також послугами міжнародного маркетингу та торгівлі.
- сприяння участі українських МСП у міжнародних державних закупівлях.

4. Розвиток зеленої економіки:

- розроблення та впровадження національної стратегії управління відходами, що сприятиме створенню ринків циркулярної економіки, відкритих для МСП;
- підтримка розвитку екологічного туризму та альтернативних джерел енергії;
- підвищення обізнаності МСП щодо екологічних стандартів і принципів екологічного управління;
- сприяння розвитку виробництва екологічних і біологічних продуктів, а також впровадженню заходів із підвищення енергоефективності;
- інформаційна підтримка МСП щодо екологічних вимог національного та європейського законодавства;
- розробка плану доступу до міжнародних фондів для фінансування проєктів з екологічним акцентом;
- заохочення приватного фінансового сектору до створення екологічних стимулів для підтримки екологічних ініціатив у бізнесі.

Очікувані результати реалізації стратегічних напрямів розвитку:

- підприємництво стане основою економічного зростання;
- забезпечене ефективне регулювання бізнес-середовища на всіх етапах діяльності;
- підвищиться рівень конкуренції на внутрішньому ринку;
- МСП матимуть широкий доступ до необхідних фінансових, матеріальних та природних ресурсів;
- зросте кількість МСП, що успішно конкурують на глобальних ринках;
- МСП матимуть доступ до всіх необхідних елементів інфраструктури для розвитку;
- розвиток підприємницьких компетенцій у суспільстві сприятиме процвітанню малого бізнесу;
- держава активно і результативно реалізовуватиме політику підтримки підприємництва;

- МСП братимуть активну участь у формуванні ефективної державної політики;
- політика розвитку МСП базуватиметься на кількісних показниках;
- зросте кількість офіційно зайнятих у секторі МСП.

3.2 Інституційна підтримка соціального підприємництва у Івано-Франківській області

Івано-Франківськ має потужні соціальні підприємства, які надихають своєю діяльністю соціальних підприємців не лише міста, а й усієї України. Актуальність інституційної підтримки підприємництва сьогодні важко переоцінити. Підприємництво є ключовим драйвером економічного зростання, створення робочих місць та соціального розвитку. Однак для забезпечення стійкого розвитку підприємництва необхідна підтримка на рівні державних та місцевих інститутів. Інституційна підтримка дозволяє створювати сприятливі умови для розвитку малого та середнього бізнесу (МСБ) шляхом удосконалення нормативно-правової бази, підвищення доступу до фінансування, формування необхідної інфраструктури, а також розробки та впровадження освітніх програм для підприємців.

Сьогодні, коли глобальна конкуренція зростає, а ринки змінюються з шаленою швидкістю, підприємці потребують сучасних знань, доступу до інновацій та здатності швидко адаптуватися до нових умов. Відсутність ефективної інституційної підтримки ускладнює доступ підприємців до фінансових ресурсів, ринків збуту та необхідних консультаційних послуг. Без належної підтримки підприємці можуть стикатися з регуляторними, інформаційними та інфраструктурними бар'єрами, що стримує їхній розвиток та знижує конкурентоспроможність.

Інституційна підтримка також актуальна для розвитку соціального підприємництва, яке, крім економічних цілей, вирішує важливі соціальні та екологічні проблеми. Наявність інституційної бази для таких підприємств

допомагає забезпечити їм визнання, полегшити доступ до ринків та сприяє інтеграції в соціально-економічну систему країни. Зокрема, це особливо важливо в контексті поширення практик сталого розвитку та соціально відповідального бізнесу.

Отже, інституційна підтримка підприємництва є не лише актуальною, а й необхідною умовою для забезпечення стабільного економічного розвитку, підтримки інновацій та соціальної згуртованості.

Інституційна підтримка соціального підприємництва у Івано-Франківській області насамперед повинна передбачати:

Нормативне та регуляторне середовище для соціального підприємництва (оскільки на державному рівні термін «соціальне підприємство» ще не затверджено, для його ефективного розвитку необхідно визначити та роз'яснити поняття на місцевому рівні. Наразі в Івано-Франківській міській територіальній громаді таке визначення теж відсутнє).

Культура соціального підприємництва (основними промоутерами соціального підприємництва в місті є соціальні підприємці та громадські організації. Хоча в місті не проводилися спеціальні інформаційні чи рекламні кампанії для популяризації соціального підприємства, система освіти активно підтримує розвиток цієї сфери. Водночас статистичні дані щодо розвитку соціального підприємництва в місті наразі не збираються).

Управління, вимірювання та звітування про соціальний вплив (на сьогодні в місті немає єдиного ресурсу з метриками для оцінки соціального впливу або прикладами соціальної звітності для соціальних підприємств, а питання соціальної звітності не було публічно обговорено. Лише одне соціальне підприємство — "Urban Space 100" — стабільно оприлюднює свою соціальну звітність. Інформаційні кампанії для популяризації соціальної звітності не проводились, і поширене уявлення про те, що оцінка соціального впливу є занадто складною та витратною).

Розвиток бізнес-навичок та підтримка (місту бракує установ, що надають професійну консультаційну підтримку соціальним підприємцям.

Міський центр зайнятості періодично організовує навчання з розвитку бізнес-навичок для певних категорій громадян, як-от осіб з інвалідністю або ветеранів АТО, але такі програми проводяться лише за наявності державного фінансування.

У місті також бракує мережі бізнес-менторів і тренерів для соціальних підприємців, проте активно діє принцип "рівний-рівному", за яким соціальні підприємці можуть отримувати консультації через особисті домовленості.

Доступ до ринків (соціальні підприємці не мають окремих каналів, преференцій або спрощених умов для виходу на нові ринки. Продукція соціальних підприємств не просувається на рівні Івано-Франківської міської територіальної громади, а заходи для підтримки їхнього просування, такі як форуми, ярмарки чи фестивалі, не проводяться. Переважна більшість соціальних підприємств працюють локально і ще не готові до розширення на нові ринки за межі області чи на міжнародному рівні. Хоча більшість із них представлена в інтернеті (мають сайти та сторінки в соцмережах), нові технології для виходу на інші ринки використовуються обмежено).

Доступ до державних закупівель для соціальних підприємств є рівноправним з іншими суб'єктами, проте можливості отримати додаткові преференції для них не передбачено. Закупівлі понад 50 тисяч гривень здійснюються через систему PROZORRO, де соціальні підприємства беруть участь на загальних умовах. Місто проводить навчання щодо користування PROZORRO, а також надає консультації з правил та процедур участі у державних закупівлях, але інформація про такі можливості недостатньо доступна.

Рівень обізнаності про тренінги, консультації та підтримку для виходу на нові ринки залишається низьким, а соціальні підприємці не мають власної асоціації і майже не взаємодіють із бізнес-асоціаціями.

Доступ до фінансів. (локальної бази даних джерел фінансування для соціальних підприємців у місті немає, а пошук фінансових можливостей переважно здійснюється через загальнонаціональні ресурси. Рівень обізнаності

про фінансові можливості для соціальних підприємств залишається недостатньо високим).

Місто надає обмежені можливості фінансування для соціальних підприємств на різних стадіях розвитку:

Кредити: Соціальні підприємства можуть скористатися кредитними програмами за ставками 5-7-9% у рамках національної програми або за програмою соціального кредитування WNISEF. Однак для отримання кредиту підприємство повинно працювати на ринку не менше року і мати підтвердження успішної діяльності, що ускладнює доступ до кредитів для нових підприємців. Крім того, ці програми не доступні для соціальних підприємств, зареєстрованих як громадські або благодійні організації.

Гранти: У місті діють програми грантів від Urban Space 100 та ГО "Тепле місто", доступні також для соціальних підприємств у формі ГО чи БО. Більшість соціальних підприємств, що отримали гранти, залучали фінансування від міжнародних донорів, проте таких можливостей небагато.

Бюджетне фінансування: У місті функціонує програма "бюджет участі", яка теоретично доступна для соціальних підприємців, проте наразі прикладів її використання для підтримки соціальних підприємств немає. За умови державного фінансування, міський центр зайнятості проводить навчання з бізнес-навичок для вразливих категорій населення, з можливістю отримання стартового капіталу для тих, хто успішно завершує програму.

Більшість джерел фінансування доступні для соціальних підприємців на загальних умовах, без особливих преференцій. Місто також надає обмежені консультаційні послуги з питань залучення фінансування для розвитку соціальних підприємств.

Для впровадження інституційної підтримки соціального підприємництва у Івано-Франківській області можна передбачити такі заходи:

Розвиток нормативно-правового середовища:

- ініціювати ухвалення на рівні міста/області положень щодо підтримки соціальних підприємств;

- співпрацювати з законодавчими органами для створення правового статусу соціальних підприємств, що дозволить їм брати участь у державних закупівлях на особливих умовах.

Підтримка освітніх ініціатив:

- створити освітні програми на базі місцевих вишів, бізнес-хабів та центрів розвитку підприємництва для навчання основам соціального підприємництва;
- проводити тренінги та семінари для підвищення обізнаності про соціальне підприємництво серед населення, особливо для молоді та соціально вразливих категорій.

Інформаційна підтримка та популяризація:

- запустити інформаційну кампанію для роз'яснення цінностей та переваг соціального підприємництва;
- провести заходи для популяризації соціального підприємництва, такі як ярмарки, форуми, виставки, де місцеві соціальні підприємства могли б презентувати свої товари та послуги.

Консультаційна та менторська підтримка:

- створити мережу менторів та консультантів для соціальних підприємців на базі місцевих бізнес-інкубаторів та університетів;
- організувати партнерства з досвідченими соціальними підприємцями, які б надавали поради та консультації новачкам.

Забезпечення доступу до фінансування:

- створити місцеву базу даних про гранти, субсидії та інші фінансові інструменти для соціальних підприємств;
- передбачити грантові програми на місцевому рівні для підтримки стартапів у сфері соціального підприємництва, а також створити фонд для мікрофінансування соціальних ініціатив;
- надати соціальним підприємцям преференційні умови кредитування або субсидії на оплату оренди приміщень та інші операційні витрати.

Сприяння доступу до ринків збуту:

- організувати спеціалізовані торгові майданчики та онлайн-платформи для продажу товарів та послуг соціальних підприємств;
- сприяти участі місцевих соціальних підприємств у програмах державних та комунальних закупівель, передбачивши для них преференційні умови в рамках тендерних процедур;
- впровадити заходи з підтримки соціальних підприємств у виході на міжнародні ринки, зокрема, через партнерство з міжнародними організаціями та участь у міжнародних виставках.

Забезпечення прозорості та звітності діяльності соціальних підприємств:

- розробити систему звітності для соціальних підприємств, яка б дозволяла відслідковувати та оцінювати їхній соціальний вплив;
- проводити регулярний моніторинг та оприлюднення результатів діяльності соціальних підприємств для підвищення прозорості та довіри до них серед громади.

Підтримка співпраці між соціальними підприємцями та громадським сектором:

- сприяти створенню асоціацій або об'єднань соціальних підприємців для спільного вирішення проблем та обміну досвідом;
- налагодити взаємодію соціальних підприємств з громадськими організаціями, органами місцевого самоврядування та приватним сектором для реалізації спільних соціальних проектів та ініціатив.

Формування екосистеми соціального підприємництва:

- створити на базі міської адміністрації або департаменту економічного розвитку структуру, яка б займалася питаннями розвитку соціального підприємництва, забезпечуючи координацію та підтримку всіх залучених сторін;
- розвивати інфраструктуру для підтримки соціальних стартапів (інкубатори, акселератори), що дозволить новим підприємствам ефективно розвиватися і знаходити свою нішу на ринку.

Запровадження цих заходів допоможе створити сприятливе середовище для соціальних підприємств, що сприятиме їхньому стійкому розвитку і позитивному соціальному впливу в Івано-Франківській області.

3.3 Формування моделі оцінки підприємництва у Івано-Франківському регіоні

Успіх соціально-економічних реформ, забезпечення добробуту та соціальної стабільності країни залежить від розвитку підприємництва, особливо на регіональному рівні. Підприємницька діяльність сприяє економічному та соціальному розвитку як окремих регіонів, так і країни в цілому. За даними Держкомстату України, у 2023 році частка малого та середнього бізнесу серед усіх підприємств становила 99,4%, вони реалізували 48,7% продукції та забезпечили 56,7% робочих місць у країні. Проте останніми роками спостерігається негативна тенденція щодо зменшення внеску малого та середнього бізнесу в економіку.

Важливість розробки ефективної регіональної політики підтримки малого та середнього бізнесу відчувається на всіх рівнях громадянського суспільства, особливо на рівні місцевих громад. Формування такої політики потребує глибокого аналізу поточного стану підприємництва, дослідження його динаміки, прогнозування майбутніх змін і виявлення існуючих проблем.

Проблема ефективної регіональної політики особливо актуальна стає актуальною для післявоєнного відновлення східних регіонів, де переважають базові галузі промисловості. Щодо Івано-Франківської області то основним завданням місцевої влади є створення науково обґрунтованої політики розвитку промисловості, що потребує посиленої уваги до підприємницької активності та державного регулювання економіки.

Різноманіття підходів до оцінки впливу підприємництва на економіку свідчить про необхідність нових досліджень у цій сфері, враховуючи зміни в політичній та економічній ситуації в Україні та світі, нові форми бізнесу та

їхній вплив на інтеграцію України в європейську спільноту. Саме тому вивчення кількісних показників розвитку підприємництва в регіонах України є важливим науково-практичним завданням.

Соціально-економічний розвиток країни охоплює одночасний прогрес як в соціальній, так і в економічній сферах, що забезпечується державною підтримкою. Перевага соціального розвитку означає, що держава у своїй соціально-економічній політиці повинна ставити на перше місце людину та її соціальні потреби. Механізм державного регулювання соціально-економічного розвитку України працює ефективно лише тоді, коли враховуються територіальні особливості внутрішньої системи розвитку.

Світовий досвід показує, що підприємництво має ключове значення для соціальної орієнтації ринкової економіки, забезпечуючи баланс між ринковою ефективністю та розв'язанням соціальних проблем. Висока соціальна значимість малого та середнього бізнесу реалізується лише за умови його економічної ефективності та позитивного впливу на ключові соціально-економічні показники регіонального розвитку. Прискорення темпів соціально-економічного прогресу пов'язане з ефективністю малого та середнього підприємництва в межах регіональної політики, основним завданням якої є подолання регіональних диспропорцій та забезпечення збалансованого соціально-економічного розвитку країни. Тому управління ефективністю малого та середнього бізнесу на регіональному рівні є важливим елементом механізму соціально-економічного розвитку країни.

Оцінка ефективності діяльності суб'єктів господарювання повинна враховувати економічні, соціальні та бюджетні параметри. Ефективність підприємництва, як і будь-якої економічної діяльності, визначається співвідношенням результатів (ефекту) та витрат чи використаних ресурсів. Поняття ефективності підприємництва має поєднувати такі аспекти:

- ефективність – як показник раціонального використання обмежених ресурсів;

- результативність – як міра досягнення визначених цілей (економічних, фінансових, соціальних, екологічних тощо);
- адаптивність (гнучкість) – як показник здатності пристосування до вимог зовнішнього середовища.

Поєднання трьох ключових понять в одній економічній категорії, де кожне відображає окремий аспект оптимального господарювання — відповідність цілям зацікавлених сторін, концентрація на досягненні цих цілей, а також раціональне використання ресурсів, — створює можливість точного відтворення економічної сутності управління ефективністю і формування динамічної моделі управління.

Економічну ефективність розвитку малого та середнього бізнесу можна оцінити, використовуючи відповідний критерій та систему економічних показників. Критерій виступає методологічною основою, на якій базуються підходи до оцінки та формування показників ефективності. Показники, своєю чергою, є інструментами для вимірювання результатів, витрат і продуктивності виробництва.

Оцінка економічної ефективності через показники, що характеризують різні аспекти результативності підприємницької діяльності, дозволяє не лише визначити витрати для досягнення результату, але й виявити можливі шляхи його покращення. Основні показники для оцінки ефективності підприємництва можуть включати такі групи критеріїв, як: показники кінцевого результату, обсяги використаних ресурсів, рівень ефективності використання ресурсного потенціалу регіону в досягненні цілей соціально-економічного розвитку тощо. Однак індикативний та критеріальний підходи мають певні обмеження.

Комплексний підхід, у свою чергу, передбачає використання показників, що відображають економічну ефективність підприємництва з різних сторін, що дозволяє проаналізувати вплив окремих факторів на ефективність та виявити проблемні напрями й резерви для підвищення економічної ефективності регіону.

Ефективність підприємницької діяльності в регіоні доцільно розглядати як сукупність економічної (для підприємства), соціальної (для населення) та бюджетної (для держави) ефективності (рис. 3.3). Управління ефективністю повинно базуватися на результатах комплексного аналізу розвитку підприємницьких структур, розподіляючи показники ефективності на дві основні категорії: ресурсні та витратні.

На основі проведених досліджень у попередніх розділах магістерської роботи можемо запропонувати оцінювати ефективність регіонального підприємництва за такими показниками:

- обсяг виробленої продукції, виконаних робіт та наданих послуг підприємствами регіону;
- сукупні витрати суб'єктів господарювання;
- вартість основних фондів підприємництва;
- вартість оборотних коштів підприємництва;
- капітальні інвестиції підприємництва;
- фінансові та інтелектуальні інвестиції.

Ці показники разом надають повне уявлення про економічну ефективність регіонального підприємництва, оскільки вони взаємопов'язані та взаємозалежні. Однак ця система показників не враховує соціальної та бюджетної ефективності, яка також може значно вплинути на розвиток регіону. Відповідно, для досягнення цілей дослідження потрібно включити складові соціальної та бюджетної ефективності.

Соціальну ефективність регіональної підприємницької діяльності доцільно оцінювати за такими показниками:

- частка зайнятих у підприємстві від загальної кількості зайнятих на регіональному рівні;
- загальна чисельність зайнятих у підприємстві;
- середня заробітна плата працівників, зайнятих у підприємстві за певний період;
- рівень безробіття в регіоні.

Рисунок 3.3 – Складові ефективності підприємницької діяльності в регіоні

Оцінка бюджетної ефективності повинна враховувати:

- обсяг державних витрат на підтримку підприємництва;
- суму податкових надходжень від суб'єктів малого та середнього бізнесу в регіоні.

Для побудови моделі необхідно визначити механізм взаємодії цих показників. Таким чином можемо запропонувати математичну модель оцінки розвитку підприємництва на рівні регіону:

1. Інтегральний показник ефективності регіональної підприємницької діяльності:

$$I = K_{II} \times P_i$$

де I - інтегральний показник ефективності регіональної підприємницької діяльності; K_{II} - коефіцієнт нормування для інтегрального показника ефективності регіональної підприємницької діяльності; P_i - не нормований інтегральний показник ефективності.

2. Інтегральний показник бюджетної ефективності підприємницької діяльності на рівні регіону:

$$\frac{dI_B}{dt} = K_{IB} \times P_B$$

де K_{IB} – коефіцієнт нормування для показника бюджетної ефективності; P_B – не нормований показник бюджетної ефективності.

3. Інтегральний показник економічної ефективності підприємницької діяльності на рівні регіону:

$$\frac{dI_E}{dt} = K_{IE} \times P_E$$

де K_{IE} – коефіцієнт нормування для показника економічної ефективності; P_E – не нормований показник економічної ефективності.

4. Інтегральний показник соціальної ефективності підприємницької діяльності на рівні регіону:

$$\frac{dI_C}{dt} = \frac{H_{MZ} + H_{ZR}}{2}$$

де H_{MZ} - частина зайнятих у підприємстві від загальної кількості зайнятих в регіоні; H_{ZR} - рівень безробіття в регіоні.

Варто зазначити, що набір параметрів у запропонованому нами інтегральному показнику може змінюватися залежно від конкретних цілей і завдань моделювання. Наприклад, під час ініціалізації моделі можна налаштувати вагові коефіцієнти для показників бюджетної, економічної та соціальної ефективності. З точки зору державного регулювання економіки, для оцінки ефективності розвитку підприємства в регіоні найважливішою є бюджетна ефективність, тоді як у контексті соціальних реформ – соціальна ефективність. Вибір вагових коефіцієнтів залежить від цілей державної регіональної політики.

Висновки до розділу 3

Таким чином, стратегічний розвиток підприємництва в Івано-Франківській області має базуватися на поєднанні економічної, соціальної, екологічної та бюджетної складових, враховуючи особливості регіону. Серед пріоритетних напрямів — підтримка малого та середнього бізнесу, залучення інвестицій, розвиток інфраструктури, інноваційний розвиток, зокрема впровадження новітніх технологій, а також розширення експортних можливостей. Такі кроки сприятимуть створенню нових робочих місць, підвищенню рівня життя населення та забезпеченню стабільного економічного зростання регіону. Крім того, для досягнення довготривалого ефекту важливим є зміцнення партнерства між державними органами, бізнесом та громадським сектором. Це дозволить створити сприятливі умови для розвитку підприємницької діяльності та забезпечити сталий розвиток Івано-Франківської області, орієнтований на конкурентоспроможність і соціальну стабільність.

Формування моделі оцінки підприємництва в Івано-Франківському регіоні є важливим кроком для стратегічного планування та управління регіональним розвитком. Запропонована нами модель дозволяє системно оцінювати економічні, соціальні та бюджетні показники діяльності підприємств, визначати їхній вплив на загальний розвиток регіону та виявляти можливі напрямки для підвищення ефективності підприємницької діяльності. Врахування специфіки регіону, а також використання індикативного та комплексного підходів до оцінки ефективності забезпечують реалістичність та об'єктивність моделі. Завдяки такій моделі місцева влада та підприємці отримують інструмент, що дозволяє адаптувати стратегії підтримки й розвитку бізнесу відповідно до актуальних потреб, оптимально використовуючи ресурсний потенціал Івано-Франківського регіону для досягнення сталого економічного зростання та соціальної стабільності.

ВИСНОВКИ

У першому розділі даної магістерської роботи було досліджено теоретико-методичні основи дослідження соціальних аспектів підприємницької діяльності, зокрема сутність поняття «підприємницьке середовище» та його соціально-економічний зміст; соціальні аспекти розвитку підприємництва в Україні; соціальні аспекти підприємницької діяльності в контексті розвитку соціального підприємництва та його значення у соціально-економічному розвитку суспільства. На основі проведених теоретичних розвідок можемо зробити висновки

До ключових чинників, що стимулюють розвиток підприємництва в Івано-Франківській області, належать вигідне географічне розташування, яке сприяє міжрегіональним економічним зв'язкам і транскордонній співпраці, багаті мінерально-сировинні ресурси, розвинена виробнича та науково-технічна інфраструктура, наявність перспективних галузей для інвестування, а також здатність місцевих підприємств виробляти продукцію для кінцевого споживача. Продукція нафтохімічної, деревообробної та легкої промисловості регіону має високу конкурентоспроможність.

Війна суттєво змінює соціальні аспекти підприємницької діяльності, впливаючи на економічні умови, соціальні стандарти та добробут населення. Конфлікти призводять до руйнування інфраструктури, скорочення ринків збуту та зростання бізнесових ризиків, що змушує підприємців адаптуватися до нових реалій. У цих умовах соціальна відповідальність бізнесу набуває особливого значення: компанії зобов'язані враховувати потреби своїх працівників, переселенців, а також брати участь у відновленні громад і підтримці вразливих верств населення.

Війна змінює пріоритети підприємницької діяльності, спрямовуючи бізнес зосередитись на підтримці суспільства, сприянні відновленню та стабілізації економіки. Підприємці стають важливими гравцями в забезпеченні соціальної згуртованості та економічної стійкості навіть за умов нестабільності.

Соціальні аспекти підприємництва відіграють центральну роль у забезпеченні сталого розвитку економіки та суспільства загалом. Підприємницька діяльність не лише створює робочі місця і генерує прибуток, а й впливає на добробут, рівень життя, соціальну справедливість і екологічну сталість. Підприємці можуть формувати соціальні цінності через відповідальне ведення бізнесу, підтримку своїх працівників і активну участь у вирішенні суспільних проблем, таких як безробіття, інклюзивність, доступ до освіти і охорони здоров'я. У сучасних умовах соціальна відповідальність бізнесу та його внесок у розвиток суспільства стають важливими критеріями оцінки ефективності підприємницької діяльності.

У різних формах соціального підприємництва соціальна та економічна цінність тісно переплетені й часто нероздільні. Ця концепція поєднує три ключові складові: економічну, соціальну та екологічну цінність. Раніше вважалося, що некомерційні організації створюють соціальні та екологічні цінності, тоді як комерційні структури зосереджені на економічній. Однак насправді обидва типи організацій впливають на всі три компоненти цінності.

У другому розділі магістерської роботи проаналізовано соціальні аспекти підприємницької діяльності у Івано-Франківській області, а саме природні та економічні особливості Івано-Франківської області та аналіз основних соціально-економічних показників її діяльності; показники соціального впливу підприємницької діяльності у Івано-Франківській області; діяльність соціального підприємництва у Івано-Франківській області.

Основною причиною негативної динаміки соціально-економічних показників стало повномасштабне військове вторгнення. Експорт Івано-Франківської області складається як із сировинної продукції, так і з продукції промислового виробництва. Зокрема, машини, обладнання та електротехнічне устаткування займають 28% від загального обсягу експорту, а за період з січня по вересень 2023 року їх експорт зріс на 20,7%. Продукція рослинного походження складає 19,6% експорту, з яких 12,7% припадає на зернові культури, які зросли в 1,5–2 рази. Мінеральні продукти займають 11,7%

експорту, збільшившись на третину, тоді як експорт деревини та виробів з неї знизився на 21,9%, досягнувши 17% загального обсягу.

Протягом перших дев'яти місяців цього року область забезпечила 1,7% загальноукраїнського експорту товарів, зокрема, на її частку припадає 6,7% експорту деревини та виробів з неї і 6,3% експорту машин та електротехнічного обладнання, що вивело її на 19 місце серед регіонів України за обсягом експорту. Військові дії значно вплинули на підприємницьку діяльність в Івано-Франківську та по всій країні. Як тиловий регіон, область продовжує підтримувати економіку та надавати допомогу тим, хто на передовій. Проте близько 70% переміщених підприємств залишили свою реєстрацію в інших областях, що знижує податкові надходження та впливає на соціально-економічний розвиток Івано-Франківщини.

Для аналізу показників соціального впливу підприємницької діяльності в Івано-Франківській області було обрано низку факторів, що впливають на загальний рівень соціально-економічного розвитку регіону. Зокрема, показники зайнятості працівників у суб'єктах господарювання, кількість найманих працівників, витрати на персонал і витрати на оплату праці є важливими соціально-економічними категоріями. Вони сприяють відтворенню робочої сили та залученню населення до праці, забезпечують соціальну справедливість і відповідальність, дотримання соціальних норм і гарантій, а також сприяють формуванню людського капіталу підприємств як цінного нематеріального активу.

Перспективи розвитку соціального підприємництва в області включають підтримку з боку державних і місцевих органів влади. Аналіз діяльності таких підприємств свідчить про активну участь громадянського суспільства в соціальних ініціативах регіону. Соціальне підприємництво стає важливим інструментом для вирішення суспільних питань, зокрема сприяє працевлаштуванню соціально вразливих груп, боротьбі з бідністю та безробіттям, підвищенню екологічної та соціальної відповідальності, а також зниженню соціальної напруги. Для стабільної діяльності цих підприємств

важливо створити ефективні механізми залучення інвестицій, системи дотацій та податкових пільг. Крім того, залучення молоді сприятиме зростанню громадянської активності та утвердженню загальнолюдських цінностей у суспільстві.

У третьому розділі магістерської роботи досліджено основні шляхи та напрями розвитку соціальних аспектів підприємницької діяльності у Івано-Франківській області, зокрема стратегічні напрями розвитку підприємництва у Івано-Франківській області; інституційна підтримка соціального підприємництва у Івано-Франківській області; формування моделі оцінки підприємництва у Івано-Франківському регіоні.

Інституційна підтримка підприємництва є надзвичайно актуальною в сучасних умовах, оскільки вона створює основу для стабільного розвитку економіки та забезпечення соціального добробуту. Ефективна підтримка з боку державних та місцевих органів влади, а також громадських і міжнародних організацій дозволяє малим і середнім підприємствам долати бар'єри, сприяє їхньому зростанню та підвищенню конкурентоспроможності.

Особливо актуальною інституційна підтримка є під час економічних і соціальних криз, коли бізнес потребує фінансових стимулів, спрощення регуляторних процедур, доступу до навчальних та консультативних програм. У сучасному глобалізованому світі інституційна підтримка відіграє важливу роль у впровадженні інновацій, розвитку технологій та підвищенні кваліфікації працівників. Також вона стимулює інвестиції в економіку, сприяє регіональному розвитку та сприяє розвитку соціально відповідального бізнесу, що враховує потреби громад і забезпечує сталий розвиток.

Таким чином, інституційна підтримка є ключовим фактором для розвитку підприємництва, оскільки вона формує сприятливе середовище для економічної активності, полегшує доступ до ресурсів та розширює можливості бізнесу для адаптації та зростання навіть у складних умовах.

Оцінка ефективності діяльності суб'єктів господарювання має враховувати економічні, соціальні та бюджетні параметри. Ефективність підприємництва, як

і будь-якої економічної діяльності, визначається співвідношенням результатів (ефекту) та витрат чи використаних ресурсів. Поєднання цих трьох ключових аспектів в одній економічній категорії, де кожен відображає окремий вимір оптимального господарювання — відповідність цілям зацікавлених сторін, зосередження на досягненні цих цілей, а також раціональне використання ресурсів, — дозволяє точно відтворити економічну сутність управління ефективністю та розробити динамічну модель управління.

Перелік використаних джерел

1. Безверхий К.В. Ще раз про тлумачення сутності понять „затрати” і „витрати”, „витрати виробництва” і „виробнича собівартість” / К.В. Безверхий // Вісник ЖДТУ. Економічні науки. Економіка, організація і управління підприємством. – 2022. – №2 (52). – С. 224.
2. Давидович І.Є. Управління витратами: навч. посібн. / І.Є. Давидович. – К.: Центр навчальної літератури, 2023. – 320 с.
3. Малув П.А. Управление персоналом: [практ. пособие для подгот. менеджеров в вузах] / П.А. Малув, Ю.Е. Мелихов. – М.: Альфа-Пресс, 2021. – 183 с.
4. Гончарова Э.А. Управление затратами и результатами деятельности предприятия: учебное пособие / Э.А. Гончарова. – СПб.: Изд-во СПбГУЭФ, 2021. – 82 с.
5. Муерс Р. Ефективне управління. – М.:Фипресс, 2021.
6. Кодекс законів про працю України та інше законодавство про працю. – К.: Праця, 2021. – 288 с.
7. Ромашко С. М., Саврас І. З., Селівестов Р. Г., Юринець Р. В. Моделювання соціально-економічного розвитку територій : наук.-метод. розробка. Київ : НАДУ, 2023. 44 с.
8. Моніторинг соціально-економічного розвитку регіонів за 2023 рік / Міністерство розвитку громад та територій України. Травень 2023 р. URL: <https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2023/05/Otsinka-sotsialno-ekonomichnogo-rozvitku-regionivza-2023-r.-prezentatsiyni-materiali3.pdf>
9. Луговенко Н.В., Коваленко Н.В. Соціальні підприємства як інструмент діалогу держави і суспільства. Інфраструктура ринку. 2020. Випуск 42. URL: http://market-infr.od.ua/journals/2020/42_2020_ukr/34.pdf
10. Шаульська Л.В., Кабаченко Г.С. Розвиток соціального підприємництва як напрям державного регулювання ринку праці. Економіка і організація управління. 2016, № 2 (22). URL: <https://jeou.donnu.edu.ua/article/view/4823>

11. Долуда Л., Назарук В., Кірсанова Ю. Соціальне підприємництво. Бізнес-модель. Реєстрація. Оподаткування. К: ТОВ «Агентство «Україна», 2017. 92 с. URL: https://pedagogy.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/02/Social_Entrepreneurship_web.pdf
12. Спреклі Ф. Посібник з планування соціального підприємництва. URL: http://www.britishcouncil.org.ua/sites/default/files/posibnik_z_planuvannya_socialnogo_pidpriiemstva.pdf
13. Малому бізнесу – велике плавання. Як працює соціальне підприємництво. URL: <https://euprostit.org.ua/stories/139859?fbclid=IwAR3197u-GUo6VejVN0>
14. Пилипенко Н.М., Беляєва В. В. Можливості застосування інструментарію поведінкової економіки при проведенні економічної політики в Україні. Економіка та держава. 2019, № 5, С. 95–100.
15. Дяків Р., Торгашин О. Підприємництво. Економіко-правові важелі підтримки та розвитку // Віче. – 2019. – №9. – С.56-64.
16. Інформаційні технології в економіці: Посібник для студентів вищих навчальних закладів / Під ред. В.С. Пономаренко. – К.: Академія, 2020.
17. Пачковський Ю.Ф. Соціопсихологія підприємницької діяльності і поведінки. – Львів: Світ. – 2017.
18. Плоткін Я.Д., Дубодева А.В., Захарчук О.В., Пурха Т.С. Підприємцю про підприємництво. Зарубіжний досвід. – Львів: Вільна Україна, 2015.
19. Соціальне підприємництво в Україні. Економіко-правовий аналіз. Звіт за проектом EU4Youth, 2020. URL: <https://euneighbourseast.eu/news/publications/social-entrepreneurship-in-ukraine-economic-and-legal-analysis/>.
20. Social enterprise in Europe: recent trends and developments. URL: https://base.socioeco.org/docs/wp_08_01_se_web.pdf.
21. Developing social entrepreneurship in the EU: a cross-country analysis. URL: <https://www.socialenterprisebsr.net/2020/08/developing-social-entrepreneurship-in-the-eu-a-cross-country-analysis>.

22. Завадських Г. М., Тебенко В. М. Практичні аспекти становлення соціального підприємництва в Україні. БізнесІнформ. 2020. № 11. С. 177-184.
23. Western NIS Enterprise Fund. URL: <https://wnisef.org>.
24. В Україні запускають грантову програму для соціальних підприємств. URL: https://biz.ligazakon.net/news/214602_v-ukran-zapuskayut-grantovu-programu-dlya-sotsalnikh-pdprimstv.
25. Андрощук Б., Корнецький А. Соціальне підприємництво: Ефективний інструмент подолання соціальних викликів в Україні? URL: https://socialbusiness.in.ua/knowledge_base/sotsial-ne-pidpriemnytstvo-efektyvnyu-instrument-podolannia-sotsial-nykh-vyklykiv-v-ukraini/.
26. Біла І. С., Шевченко О. О. Соціальне підприємництво – сучасний тренд економічного розвитку. Наукові записки НаУКМА. Економічні науки. 2021. Том 6. Випуск 1. С. 28-33.
27. Білик О. І., Корецька Т. М. Перспективи розвитку соціального підприємництва в Україні. Ефективна економіка. 2020. № 1. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua>.
28. Лункіна Т. І. Соціальне підприємництво в Україні як сучасний тренд розвитку: особливості, фінансові аспекти. Інфраструктура ринку. 2020. Випуск 39. С. 297-303.
29. Ільченко В. М. Соціальне підприємництво як індикатор свідомості суспільства. Економічний простір. 2022. № 178. С. 46-50.

БІБЛІОГРАФІЧНА ДОВІДКА

Тема магістерської роботи: «Дослідження соціальних аспектів підприємницької діяльності у Івано-Франківській області»

Обсяг пояснювальної записки – 78 стор.

1. Компоненти підприємницького середовища в Україні та функції підприємництва
2. Соціальне підприємництво та його функції
3. Динаміка основних показників соціально-економічного розвитку Івано-Франківської області
4. Динаміка основних показників соціального впливу підприємницької діяльності у Івано-Франківській області
5. Витрати на персонал підприємств з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства та витрати на оплату праці підприємств з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства
6. Кількість соціальних підприємств у регіонах України
7. Кількість підтриманих суспільних проєктів за 2015-2023 роки соціальним підприємством Urban Space 100
8. Рівень труднощів у заснуванні соціального підприємства
9. Стратегічні напрями розвитку підприємництва у Івано-Франківській області
10. Інституційна підтримка соціального підприємництва у Івано-Франківській області
11. Складові ефективності підприємницької діяльності в регіоні